محەمەد عەلی قەرەداغی

کەشکۆڵی

کەلەپووری ئەدەبی کوردی

بەرگی یەکەم

کەشکۆڵی
کەلەپووری ئەدەبی کوردی

محەمەد عەلی قەرەداغی

بەرگی یەکەم

چاپی یەکەم

چاپخانەی ‹‹الحوادث››
بەغدا ـ ١٩٨٠

پێشەکی

ئەوەتی خولیای نووسین کەوتووەتە سەرمو دەستم قەڵەمی گرتووە خەریکی کۆکردنەوەی کەلەپووری ئەدەبیو دۆزینەوەی شیعرو بەسەرهاتی شاعیرانی کوردم • ئەم مەیدانە زۆر بەرینەو تاقەزەلامی یەك باڵ گەلێ جار هەرماندوویی پێدەبڕێ تیاداو هەرچەند هەوڵ بدات کەس بە دەنگییەوە نایەتو ئەنجام لەوانەیە لە پێ بکەوێت ••• بەڵام من دەتوانم بڵێم ، هەرچەند زەحمەتم زۆر بووە، گەلێ جار خێرخواو رۆشنبیران بە هانامەوە هاتوونو دەستی یارمەتییان بۆ درێژ کردووم •

ئەنجامی ئەم هەوڵو تەقالای خۆمەو ئەو یارمەتیدانی خەڵکە گەلێ بەرهەمی شاعیرانم کۆکردووەتەوەو چەند بەیازو کەشکۆڵم دەست کەوتووەو پاش وێنەگرتنیان گەڕاندوومنەوە بۆ خاوەنەکانیان • ئەو بەرهەمانە گەلێ شتی بڵاونەکراوەیان تێدایە کە ناوبەناو گۆڤارو رۆژنامە کوردییەکان یارمەتییان داومو غەزەلو باسیان بۆ بڵاوکردوومەتەوە • بەڵام زۆر شت هەیە کە گۆڤارو رۆژنامەکان پێدانا گەن بڵاوییان بکەنەوەو دوورە دەستو دوور لە سوودی

خوێندەواران دەمێننەوە • لە لایەکی کەیشەوە ئەوانەی لە گۆڤارو ڕۆژنامەکانا چاپدەکرێن پرژو بڵاونو خوێنەر بە ئاسانی دەستی بە هەموویان ناگات • بۆیە وام بە باش زانی لە ئێستەوە ـ بە گوێرەی دەرەتان ـ شان پێدابکەمو هەرچیم پێبکرێ درێغی نەکەمو وردە وردە بە نامیلکە ئەو شتە کەلەپووریانە بڵاوبکەمەوەو ، ناوی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)م بۆ ئەم پرۆژەیە دانا •

لێرەدا دوو تکام لە خوێنەرانی ئازیز هەیە :

١ ـ هەرکەس هەرچی پێدەکرێ یارمەتیم بدات بۆ ئەوەی بتوانین بە هێزو توانای هەمووان شتێکی باش پێشکەشی ئەدەبی کوردی بکەینو بەشێك لەو سامانە بەنرخەی ئەدەبی کوردی لە چنگی لەناوچوون دەربێنین •

٢ ـ بەو چاوەوە سەیری ئەو شتانە نەکەین لێرەدا بڵاو دەکرێنەوە کە هەموویان شتی چاكو بەنرخو شیاوی هەموو باسوا خواستێکن • بەڵکو ئەبێ بە چاوی دروێنەو کۆکردنەوەی تێکڕای ئەدەب سەرنجیان بدەین؛ ئەمەیش وەك کاری دروێنەو خەرمان کوتان وایە ؛ وەرزێر کاتێ درەوی گەنم یا جۆ دەکات سەر لەوە ناکاتەوە دەغڵەکەی چی تێدایە ؛ دڕكو پۆڵکەو زەردەسیریو مرۆرو •••تاد لەگەڵ دەغڵەکەیا دەدوورێتەوەو هەموویان کۆ ئەکاتەوە ، جاری وا هەیە سواڵەیەك ئەدوورێتەوە یەك گوڵی تیایە ئەویش پووچەڵە ! بەڵام ئەو هەر لە سەریەتی

درەوی خۆی بکات • کاتێك دەغڵ کۆدەکاتەوەو رەنی خەرمان دەنێو گێرەو شەنو کەو تەواو دەبێت ئەوسا حساب بۆ هەموو دەخەڵو پیسییەك دەکرێتو ، دڕکو دەخەڵ جیادەکرێنەوەو سەپان گەنمو جۆی خۆی هەڵدەگرێت••، ئێمەیش بۆ کۆکردنەوەی کەلەپووری ئەدەبی کوردی لە وەرزی دروێنەداینو هێشتا زۆرمان ماوە بۆ خەرمانهەڵگرتن • بۆیە داوا لە خوێنەران دەکەم بەم چاودوە سەرنجی ئەم بەرهەمانە بدەنو پشتگیریم بکەن لە کۆکردنەوەیاندا •

دەبێ خوێنەری ئازیز لەوەیش ئاگادار بکەم کە زوربەی ئەم بەرهەمانەی ئێرە لەبەر یەك نوسخە نووسراونەتەوەو زۆر بە زەحمەت بۆم راستکراونەتەوە ، گەلێ جێگەیشم هەر بۆ ساخنەکراوەتەوە • ئەو جێگەی بۆم ساخنەکراوەتەوە یان جێگەکەم لەناو دوو کەوانەدا نووسیوەو ئەداتی (!) سەرسوڕمانم لە دوایەوە داناوە • یان هەر نوختەم داناوە •

وتەیەك

خوێنەری بەڕێز !

ئەم شاعیرانەی لێرەدا نموونەیەك لە بەرهەمیان دەبینی بێ گومان ـ ئەگەر نەڵێم هەموویان ـ زوربەیان شاعیری چاك بوونو خاوەنی دیوانی هەمەجۆری شیعری خۆیان بوون ، بەڵام ئەو بەڵاو

وەیشومانەی روویان کردووەتە سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردی هێشتا چاکە ئەم ئەندازەیشیان لێ بەجێ ماوە !

شاعیری وامان هەیە بەرهەمەکانی تا ئەم دوایەیش لە زۆر بەڵای دژوار قوتار بوون ، کەچی وا دیارە مێملی چاوچنۆك هەر لێیان نەگەڕاوە تا سەری تیابردوون •

مامۆستا نەجمەدین مەلا دەربارەی رەنجووری ئەڵێت : « ئەم شاعیرە ـ واتە رەنجووری (م ، ع ، ق) ـ بەیازێکی لەلام هەیە کە بە دەستی خۆی لە ساڵی (١٢٧٥)ی هەدا نووسراوە ••• » ئەم بەیازە ـ کەتا ئەم سەردەمە ماوە ـ چی بەسەرهات؟ لە چ کتێبخانەیەکدا پارێزراوە ؟ دیارە هیچ وەڵاممان نیە ! ئاخۆ پێش ئەم بەیازەو دوای ئەمەیش چەندی واو بەنرختریش لەناو چووبێ ؟

ئەم شیعرانەی لێرەدا پێشکەش دەکرێن مایەی هەوڵو کۆششو گەڕانو شەونخوونی یەکی زۆرن ، وە نەبێ کۆڵو باریشم خستبێ ، هەر لە هەوڵو کۆششدامو چاوەڕوانی یارمەتیو پشتگیری خوێنەرانیشم بەڵکو ـ بە هەمووان ـ ئەوەی لە تواناداً بێت بیکەین (زەرەر لە نیوەی بگەڕێتو باشترە) هەرچەند رەنگە زەرەری ئێمە بگاتە رادەیەکی زۆرتر لەنیوە •

چەند خاڵێك هەیە دەبێ خوێنەریان لێ ئاگادار بکەم :

١ ـ ئەوانەی لێرەدا بڵاودەکرێنەوە تەواوی بەرهەمی ئەو شاعیرانە نیەو تەنها ئەوەندەم دەست کەوتووە •

٢ ـ نەمویستووە بەرهەمە چاپکراوەکانی ناو گۆڤارو رۆژنامەکان لێرەدا دووپات بکەمەوە ، بەڵکو زیاتر بە شوێن شتی بیرکراوو نزیکەبەلادا گەڕاوم تا رزگاریان بکەم‌و چاوی خوێنەرانیان پێ بگەشێنەوە .

٣ ـ دەبێ ئەوەیش بڵێم زۆریان هەڵەو ناتەواوی تێدایەو لەلێی جێگەم بۆ ساخ‌نەکراوەتەوە ، بەڵام ترسی ئەوەی ئەوانەیسە چاوەڕێی هەلی لەبارترو نوسخەی چاکتر ئەمانەیشمان لەکیس بدات وای لێ کردم هەرچۆن هەن ئیستە بڵاویان بکەمەوە ، بەڵکو پاشەڕۆژ دەستێکی دیکەیان پێدابێتەوەو باشتر راست بکرێنەوە .

٤ ـ پایەی ئەدەبی کوردی ئێستەمان مامۆستا مەلا عبدولکەریمی مودەڕڕیس زۆری رەنج لەگەڵ داوم بۆ خوێندنەوەی بەیازو کەشکۆڵەکان‌و راستکردنەوەی شیعرەکان ، خوا دەست بە باڵیەوە بگرێت‌و لەشی ساغ‌و تەمەنی درێژی بداتێ !

سەرچاوەکانی ئەم شیعرانە :

سەرچاوەکانی ئەم شیعرانە چەند دەسخەتێکن بە کورتی لێرەدا باسیان ئەکەم :

١ ـ (نووسراوی پەرێشان)و (مینای شکستە) دوو دەسخەتی نایابی

مامۆستا نەجمەدینی مەلاو لە پێشەکی (دیوانی وەفایی)دا باسم کردوون • (١)

٢ ـ کەشکۆڵی مەلا فەتاحی کاگردەڵی لە (پاشکۆی عێراق)دا باسم کردووە • (٢)

٣ ـ بەیازی مامۆستا شێخ خالیدی موفتی ـ کە هەندێ جار تەنها (موفتی)م بۆ داناوە ـ • ئەم بەیازە لە راستیدا پاشماوەی بەیازێکی زۆر نایابە ، کە بە تەخمین پتر لە (٨٠) ساڵ دەبێ نووسراوەتەوە ، حەجمی جزووبەندی بنەکەی وا دەردەخات کاتێ خۆی (١٠٠) لاپەڕەیش زیاتر بوو بێ ، ئەوەیشی کە ماوەتەوە زەردو بۆر هەڵگەڕاوەو قەراخو بێجاخەکەی چووەو ئەوەکەیشی پواوو پتورکاوەو دەستی تێوەدەی پارچەی لێ هەڵدەوەرێو دادەڕزێت • شیعری (خانا)و (بێسارانی)و (رەنجووری)و (حاجی)و (شەهاب)و (مەلا وەلەوخان)و (طالیعی)و (فانی) ••• تێدایە • دەربارەی نووسەرو کاتی نووسینەوەو شوێنی هیچ نازانرێت • تەنها (٢٦) لاپەڕەی کوردی ماوەتەوە •

٤ ـ کەشکۆڵی (مەلا عەزیزی رێشاوی) ، ئەم کەشکۆڵەیش یەکێکە

(١) بڕوانە : دیوانی وەفایی ، لێکۆڵینەوەی محەمەد عەلی قەرەداغی ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، بەغدا ، ١٩٧٨ ، ل بیستوهەشت •

(٢) بڕوانە : پاشکۆی عیراق ، ژمارە : ١٢ و ١٣ ، شوباتو ئازاری ١٩٧٨ •

لە کەشکۆڵە نایابەکانی کەلەپووری ئەدەبی کوردیو تا ئەندازەیەك پوخت هەڵگیراوە • (٣١٩) لاپەڕەیە ، گەلێ مزگەوتو قوتابخانەی ناوچەی سلێمانی گەڕاوە ، زۆر فەقێی ئەو سەردەمەیش بەشداری‌یان لە نووسینەوەیدا کردووەو قەڵەمی خۆیان تێدا گێڕاوە، لەوانە شێخ مارفی قەرەداغی ـ شێخ مارفی سەعاتچی ـ و میرزا عەبدولکەریمی خاڵۆ عارف • لە دەورو بەری (١٣٥٣)ی کۆچیدا تەواو کراوە •

خوالێخۆش‌بوو مەلا عەزیز بە زەوق بووە لە هەڵبژاردنی ناوەرۆکەکەیداو ، بایەخی زۆری بە بەرهەمی کەڵە شاعیرەکانی ئەدەبی کوردی داوە • بەرهەمی پتر لە (٥٠) شاعیری تێدایە کە زوربەیان کوردن لەوانە : نالی ، مەولەوی ، سالم ، کوردی ، وەفایی، حەریق ، مەولانا خالید ، فەوزی ، بێخود ، بابا ، وەلی دێوانە ، شێخ رەزا ، مەلا وەڵەوخان ، مەلا میکایل ، مەجذووب ، بێسارانی ، میرزا قادری پاوەیی، طاهیر بەگ، ئەحمەد موختار جاف، ناری•••و چەند شاعیری دیکەیش •

خوالێخۆش‌بوو مەلا عەزیز کەشکۆڵەکەی زۆر خۆش‌دەویستو رێزی لێدەگرت ، ناوەرۆکەکەیشی تا ئەندازێکی باش ئاگا لێ‌بوو ، زۆری لەبەر بوو ، گەلێ باس‌و موناسەبەی تایبەتی‌و هۆی وتنی شیعرەکانی دەزانی ، ماوەیەکی کەم لە خزمەتیا بوومو سوودم لێوەرگرت ، بەڵام نەخۆشی کەنەفتی کردبووو مەرگ مۆڵەتی نەداو گەلێ زانیاری بەسوودی لەگەڵ خۆی بردە ژێر گڵو ،

لە زستانی ساڵی (١٩٧٥)دا کۆچی دوایی کرد • وێنەی دەسخەتەکەم لایەو ئەسڵەکەی لای نەوەی خوالێخۆشبوە •

٥ ـ کەشکۆڵی (بیلال هێرۆیی)کە لای کاك ئەحمەد محەد پشدەری بوو لە هاوکاریدا باسی کرد •

× × ×

سەرەتـــایەك

« ئەم کارەساتە (گوتنی شیعر بە شێوەی گۆرانی م٠ع٠ق٠)؛ بەمجۆرە مایەوە تا « نالی » لە وڵاتی شارەزورا پەیدا بو قاپیەکی زلی خستە سەر گازی پشت بۆ وتنی شعری شێوەی موکری٠٠٠» (١)

کەم گەڕاندنو خۆماندوونەکردنو خەمساردی بەشێکی زۆری ئەدیبو رۆشنبیرانمان لە لایەکەوەو ، پرژو بڵاویو دوورەدەستیو لەناوچوونی بەشێکی زۆری سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردیو ، مانەوەی بەشەکەی کەی لە دەستو کتێبخانـەی ئـەمو ئـەوداو ، گرتنەوەیان لە کەسانێك بیانەوێ کەڵکیان لێ وەربگرن ٠٠٠و چەند هۆی ناسراوو زانراوی دیکە بوونەتە هۆی ئەوەی ئەم رایە ماوەیەکی درێژ بمێنێتەوەو لە دڵو دەروونی گەلێ کەسدا بچەسپێو بە هەموو تواناوە پشتگیری لێبکاو بیر لە شتی کە نەکرێتەوە !

بەڵام ئەگەر بڵێین گەلی کورد سێ شێوە گفتوگۆی سەرەکی

(١) بڕوانە : علاءالدین سجادی ، مێژووی ئەدەبی کوردی ، بەرگی یەکەم ، چاپی دووەم، چاپخانەی مەعاریف ، بەغدا ؛ ١٣٩٠هـ؛ ١٩٧١ م ٠ ل : ١٦٦ ــ ١٦٧ ٠

هەیەو ـ کرمانجی ژووروو ، کرمانجی خواروو ، گۆرانی ـ هەر یەکەیان ناوچەیەکی فراوان قسەی پێکردووەو زمانی رۆژانەی بووەو لە هەموو هەڵس‌و کەوتێکدا پێی‌دواوەو کەرەسەی تێگەیشتن‌و لەیەك گەیشتن بووە ••• ئایا ئەوە دەسەلمێنرێ دوو بەش ـ گۆرانی‌و کرمانجی ژووروو ـ ئەو شێوە زمانەی خۆیان بکەن بە زمانی ـ با لە مەودایەکی تەسکیشدا بێ ـ ئەدەبی‌و خوێندەوارو رۆشنبیر پێی‌بنووسن‌و شیعری پێ تۆمار بکەن ، بەڵام بەشەکەی کە ـ کرمانجی خواروو ـ بە هاوسێتی‌و هاوسنووری‌و تێکەڵاوی زۆری ئەو دوو بەشەو ، بە تایبەتی بە هاتو چۆی مەلاو فەقێو خوێندەوارانیشەوەو ، خوێندنەوەو بیستنی بەرهەم‌و شیعری ئەو برایانەیانەوە ••• بژین‌و جارێك بانگی ئەوە نەدرێت بەگوێیانا کە ئەوانیش وەك براکانیان شیعر بە شێوەی گفتوگۆی خۆیان بڵێن‌و بنووسن ؟ جارێك بیر لەوە نەکەنەوە کە ئەم شێوەی ئەوانیش شیاوی ئەوەیە پێی‌بنووسرێ‌و ئەدەبی پێ تۆمار بکرێ ؟

ئەمە لێرەدا بوەستێ‌و پرسیارێکی دیکە بکەین : ئایا نالی بە تەنها خۆی بێ ئەوەی کەسی کەی دیبێ شیعری کوردی بە کرمانجی خواروو بڵێ ئەم دەرگا گەورەی خستووەتە سەرپشت‌و خەڵکی بانگ کردووە بێنە ئەو مەیدانە بەرینە کە ئەو رێگەکەی بۆ دۆزیونەتەوە ؟ ڕەنگە پرسیاری ئاوا یەکسەر (ئا)و (بەڵێ) لە وەڵامیدا نەوترێ • هەموو لەگەڵ ئەوەداین کە کەس لە پڕێ نابێ بە کوڕێو

ماوەیەکی دەوێ تا فیکرەو بیرێك لە چەکەرە کردنەوە دەگاتە پلەی نەمامو هەڵپیتووی رێــكو بڵند •

من ناڵێم سەرەتای چەکەرەکردنی بیــری نووســینی شــیعری کوردیم بە شێوەی کرمانجی خواروو دیاری کردوەو، سەرەتای یەکەم قۆناخی ئەم کاروانەی ئەدەبی کوردیم دۆزیوەتــەوە ، بــەڵام ئەوە دەڵێم : ئەگەر بگەڕێین‌و هەوڵ بدەیــن دەس‌بەتــاڵ ناگەڕێنــەوەو لەوانەیە سۆراخی هەنــدێ شــتی وابــکەین ئــەم رایــەی ئێــرە هەڵوەشێنێتەوەو قۆناخەکە نەختێ دوورتر بخاتەوە •

لەم دەرفەتەدا دەمەوێ چەند بەڵگەیەك بخەمە روو شیــاوی ئەوە بن بە لێکۆڵینەوەی پسپۆڕان کەڵکی خۆیان بەخشن •

× × ×

بەیتی خالید پاشــا :

من ئەم بەیتە ناو ئەنێم (بەیتی خالید پاشا) ، لە راستیدا هیچی لەسەر نەنووسراوە ، تەنها ئەوەندە نووسراوە : «شیخ صادق فرماید»•

ئەم بەیتە ئەگەر لەو رووەوە سەیری بکەین کە چەند شیعرێکە لە شێوەی نزاو پاڕانەوەدا لە خودا بۆ چاكبوونەوەی (خالید پاشای کوڕی سلێمان پاشای بابان) لە بیماریو نەخۆشییــەك گوتــراوەو ، بێگومان خالید پاشایش، لەو نەخۆشیەدا یا لە نەخۆشییــەکی کەدا ، مردووە•••ئەوە ئەم بەیتە دەوری تەواو بووەو دەشێ حیسابی مردووی بۆ بکرێ• بەڵام لەو رووەوە کە تا ئێستە چاپنەکراوەو ، بەشێکە لە ســامانی کەلــەپووری ئەدەبــی کوردیو ، شێــوەو شەقڵی جۆرێکی تایبەتی ئەدەبی کوردیی سەردەمێکمان بــۆ دەگێڕێتــەوەو نــاوی مەلایەك یان شاعیرێکی کوردمان پێ دەناسێنێ کە تــا ئێستــە بــاسی نەکراوەو ناوی نەگوتراوە ••• ئەمانە لە لایەکەوە ، لــە لایــەکی کەیشەوە جێــگەو رێــزی خــالید پاشــاو هەســتی نەتەوایــەتیو نیشتمانپەروەری ئەو مەلایەو خۆشەویستی پاشا لە دڵیاندا ••• هەر وەها باسو ناوی هەندێك (قولە)و (قوشخانە)و جێگای وەها کە باسیان نەکراوەو شتی تازەنو زانینیان سوودبەخشە ••• ئەمانەو چەنــد شتیکەیش بەرگو گیانێکی زیندووی هەمیشەیین لە بــەری ئــەم

بەیتەداو ، هەمیشە شیاوی ئەوەیە بە رازاوەیی‌و ڕێزو قەدرەوە پێشکەشی خوێندەواران بکرێو ، وەك بەڵگەیەکی مێژوویی لە لێکۆڵینەوەی قۆناغەکانی ئەدەبی کوردیدا کەڵکی باشی هەبێ •

بەیتی خالید پاشا : (١)

شیخ صادق فرمايد

بسم الله الرحمن الرحیم

١ ــ یا حەی بە نامت یا حەی
کەرەم بێ پایان‌و پەی
ڕۆژی دەیی کوللی شەی
یا ڕەب (٢) بدەی شیفای

٢ ــ ڕەببی جیهان ئافەرین
صاحیبی چەرخی بەرین

---

(١) ئەم بەیتە لە کەشکۆلی (بیلال هێرۆیی)ا وەرگیراوە ، کە لای دۆستی خۆشەویستم کاك ئەحمەد محەمەد پشدەرییەوە دەستم کەوت •

(٢) نووسەری ئەم دەسخەتە لەم بەیتەدا بە گوێرەی ڕێنووسی عەرەبی سەرو بۆری بۆ وشەکان کردووە ؛ منیش بە زۆری وەك نووسینەکەی ئەو هێنامەوە سەر ڕێنووسی کوردی ، چەند جێگەیەك نەبێت کە کورد وا نادوێت وەك (بیدەی = بدەی) و (پورِ = پڕ ــ)• بەڵام دەبێ خوێنەری ئازیز لەوە ئاگادار بکەم کە سەربەندی بەیتەکە ــ یارەب ••• ــ بە گوێرەی سەرو بۆری دەسخەتەکە نووسیم ، بەڵام لەنگەو دەبێ « یارەبی •••» یان « یارەب بدەی شیفایێ » بێت •

ڕەببی سەماوو زەمین
یا ڕەب بدەی شیفای
٣ ـ یا صەبوورو یا سەتتار
بە ئەنبیای دەنازدار
صەدو بیستو چار هەزار
یا ڕەب بدەی شیفای
٤ ـ بە دانیازی ئەکبەر
بە دانیاری ئەصغەر
بە زەکەریا پێغەمەر
یا ڕەب بدەی شیفای
٥ ـ بە یەعقووبی کەنعانی
بە یوسفی زیندانی
بە (سبعة المثانی)
یا ڕەب بدەی شیفای
٦ ـ بە خالیقی لە ژووره
بە ئاسمانی پڕ نووره
نەیکوژی پاشای سووره
یا ڕەب بدەی شیفای
٧ ـ بە کەعبەیی موعەظظەم
بە یەحیایی موکەڕڕەم

بە عیسای بنی مەریەم
یا رەب بدەی شیفای

٨ ـ یا رەئووفو یا رەحیم
یاسەمیعو یـا عەلیم
یاقایمو یـا دایم
یا رەب بدەی شیفای

٩ ـ (یا رفیع الدرجات)
(یا کافی المهمـات)
(یا دافـع البلیـات)
یا رەب بدەی شیفای

١٠ـ بە حەقی شیتو ادریس
بە نووحو سامو جەرجیس
بە طوللابانی تەدریس
یا رەب بدەی شیفای

١١ـ بە حەقی لەوحو قەلەم
بە حەقی نووری ئادەم
بە ئابی چاهی زەمزەم
یا رەب بدەی شیفای

١٢ـ بە ئیسحاقو ئیبراهیم
بە حەقی مونسای کەلیم

گوستاخی طووری عەظیم
یا رەب بدەی شیفای

١٣ـ یا واحیدو یا ئەحەد
یا رەبی فەردی صەمەد
بە میعراجی موحەمەد
یا رەب بدەی شیفای

١٤ـ بە حەقی (حملة العرش)
بە لەوحو کورسیی‌ی‌و فەرش
بە صادقانی بێ غەش
یا رەب بدەی شیفای

١٥ـ بە ئیبراهیمی ئازەر
بە ئیسماعیل پێغەمەر
قوڕڕەتولعەینی ئاجەر
یا رەب بدەی شیفای

١٦ـ بە داودی نەغمەخوان
بە خاتەمی سولەیمان
حاکمی کوللی جیهان
یا رەب بدەی شیفای

١٧ـ بە ئەرض‌و سەماواتەت
بە عەرش‌و ئەنبیانەت

هەم نیلو فوراتەت
یا رەب بدەی شیفای

١٨ــ بە رەسنوولە (الثقلین)
بە حەسەنو بە حوسەین
بە حەقی قابە قەوسەین
یا رەب بدەی شیفای

١٩ــ بە خضرو بە ئیلیاس
بە حەمزەوو بە عەبباس
بە سولطان سەعدی وەقاص
یا رەب بدەی شیفای

٢٠ــ بە صاحیبانی مەزهەب
بە (رجب المرجب)
بە ئەو شای عالی نەسەب
یا رەب بدەی شیفای

٢١ــ یا سوبحانو یا سولطان
یا رەب ئەمانە لئەمان
بە شەعبانو رەمەضان
یا رەب بدەی شیفای

٢٢ــ بە حەقی شەمسو قەمەر
بە خورشیدی مونەووەر

به حه‌بیبانت یه‌کسه‌ر
یا ره‌ب بده‌ی شیفای

٢٣ـ به غازیی شیر به‌که‌ف
له حه‌ربیان ده‌گرن صه‌ف
به ئاجه‌تی ئه‌صحابو لکه‌هف
یا ره‌ب بده‌ی شیفای

٢٤ـ به ئه‌حمه‌دی مه‌ده‌نی
به خاصانی یه‌مه‌نی
هه‌م به وه‌یسه‌لقه‌ره‌نی
یا ره‌ب بده‌ی شیفای

٢٥ـ به شه‌یخی صائیمودده‌هر
به سه‌لسه‌بیل‌و که‌وثه‌ر
به فه‌ضلی خۆت یا داوه‌ر
یا ره‌ب بده‌ی شیفای

٢٦ـ به سولطان عه‌بدولقادر
به زاهیدانی شاکیر
به عابیدانی ذاکیر
یا ره‌ب بده‌ی شیفای

٢٧ـ به ئاجه‌تی هه‌رچار کیتاب
دۆعام بکه‌ی موسته‌جاب

پادشای عالی جه‌نـــاب
یا ڕه‌ب بده‌ی شیفای

٢٨ـ یا صه‌بوورو یا سوبحان
یا عه‌ظیمو لامه‌کان
خالیدی بنی سوله‌یمان
یا ڕه‌ب بده‌ی شیفای

٢٩ـ به‌ شه‌یخ شه‌قیقی به‌ڵخی
به‌ شه‌یخ مه‌عرووفی که‌رخی
یا ڕه‌ب نه‌ده‌ی چه‌ ته‌ڵخی
یا ڕه‌ب بده‌ی شیفای

٣٠ـ به‌ حه‌سه‌نی به‌صرایی
به‌ مه‌ردی ده‌غه‌زایی
قه‌بووڵکه‌ی یا ئیلاهی
یا ڕه‌ب بده‌ی شیفای

٣١ـ به‌ شه‌یخ ئه‌حمه‌دی جامی
به‌ بازیدی بوستامی
به‌ سیرڕی شێخ نیظامی
یا ڕه‌ب بده‌ی شیفای

٣٢ـ به‌ شه‌یخ سه‌عدی شیرازی
به‌ یارانی حیجازی

بە شاە مەحموودی غازی
یا رەب بدەی شیفای

٣٣ـ یا دایمو یا موبین
یا (غیاث المستغیثین)
پادشای صاحیب تەمکین
یا رەب بدەی شیفای

٣٤ـ یا جەببارو یا جەلال
یا ئاگاهی کوللی حال
خالید پاشای پڕ کەمال
یا رەب بدەی شیفای

٣٥ـ بە ناڵەیی دەروێشان
بە ئاهی ئاهوو کێشان
تۆ دڵ نەکەی پەرێشان
یا رەب بدەی شیفای

٣٦ـ یا غەففارو یا غەفوور
بێ ناز نەکەی (شارەزوور)
خالید پاشای صاحیب نوور
یا رەب بدەی شیفای

٣٧ـ مەقصوودم هەن لە دەرگات
قاضیی کوللی حاجات

ئەفەندیم بدەی نەجات
یا رەب بدەی شیفای

٣٨ــ شیفات بە دەست دەوانە
کارت بە دەست ئاسانە
مەوقووف نەکەی (قوشخانە)
یا رەب بدەی شیفای

٣٩ــ یا کەریمی کارساز
یا خالیقی بێ نیاز
شازادان نەکەی بێناز
یا رەب بدەی شیفای

٤٠ــ یا لەطیفو یا خەبیر
بێ وەکیلو بێ وەزیر
بێ ناز نەکەی (قولەمیر)
یا رەب بدەی شیفای

٤١ــ یا خالیقی چارەگەر
بەشقی سەییدی سەروەر
بێ ناز نەکەی (ئاغالەر)
یا رەب بدەی شیفای

٤٢ــ یا رەب بەشقی حەبیبان
بە ئەسراری نەجیبان

له بۆ بابی غەریبان
یا ڕەب بدەی شیفای

٤٣ـ نۆکەر گردبوون تەمامە
دۆعایان کرد بە عامە
خزمەت لەمە حەرامە
یا ڕەب بدەی شیفای

٤٤ـ نۆکەر گردبوون بە یەکجار
بۆ وان ئەفغانو هاوار
بۆ خالید پاشای نازدار
یا ڕەب بدەی شیفای

٤٥ـ پاشای گوفتاری کردیا
لە دیوانی نووریا
صەلای طەلەب کردیا
لە دیوانی بو (لەشکر !) (٣)
یا ڕەب بدەی شیفای

٤٦ـ مەلام بێنە سەرینی
دەست بکا.بە یاسینی
من دەچمە ژێر زەمینی
یا ڕەب بدەی شیفای

---

(٣) لێرەدا ناتەواو بوو نیوە بەیتی (٢ و ٣)م لـە دەسخەتـەکەی مامۆستا وەرگرت

٤٧ـ یا ئەڵلاهو یا صەبوور
یا پادشایی غەفوور
بێ ناز نەکەی شارەزوور
یا رەب بدەی شیفای

٤٨ـ یا ئەڵلاهو یا سوبحان
یا سەخیی‌ی‌و یا دەییان
خالیدی بنی سولەیمان
یا رەب بدەی شیفای

٤٩ـ خالید پاشای بە حوکمات
ئەوی خۆش کربو وڵات
ئەنجار موهڵەتی بدات
یا رەب بدەی شیفای

٥٠ـ شیفای بدەی یا جەلیل
تەعیین نەکەی عیزرائیل
پاشا نەبێتن زەلیل
یا رەب بدەی شیفای

٥١ـ یا خالیقی (٤) ذولمینەن
چون ئەز هائەم (٥) لەوەتەن

---

(٤) (یاخالیقی) بە (یالقی) نووسراوە بەلامەوە وابوو کە نووسەر (خا)کەی لەبیرچووبێت ، بۆیە خۆم تەواوم کرد ٠
(٥) (هائەم) بە گوێرەی سەرو بۆری دەسخەتەکە بەلام (هائیم)

دەستم برا لە مەسگەن
یا رەب بدەی شیفای (٦)

دوای ئامادەکردنی ئەم کتێبە مامۆستا مەلا (عبدالکریمی مدرس) دەسخەتێکی کۆنی داپێم ئەم بەیتەی خالید پاشای تێدایەو میش ناتەواوی‌یەکەی دەسخەتەکەی پێشووم لەبەر تەواو کردو هەندێ جێگەیشم لە چاوی دەسخەتەکەی مامۆستاوە راست کردەوە • ئەمە ئەو بەشەیە کە لە دەسخەتی پێشوودا نەبوو

٥٢ـ چون ئەز کەوتمە موڵکی غەریب
شیفای بدەی (عن قریب)
بە تەختی پادشای نەجیب
یا رەب بدەی شیفای

٥٣ـ صاحیبی چەرخو ئەفلاك
خالید پاشای خۆش ئیدراك
بکەی دڵی فەرەحناك
یا رەب بدەی شیفای

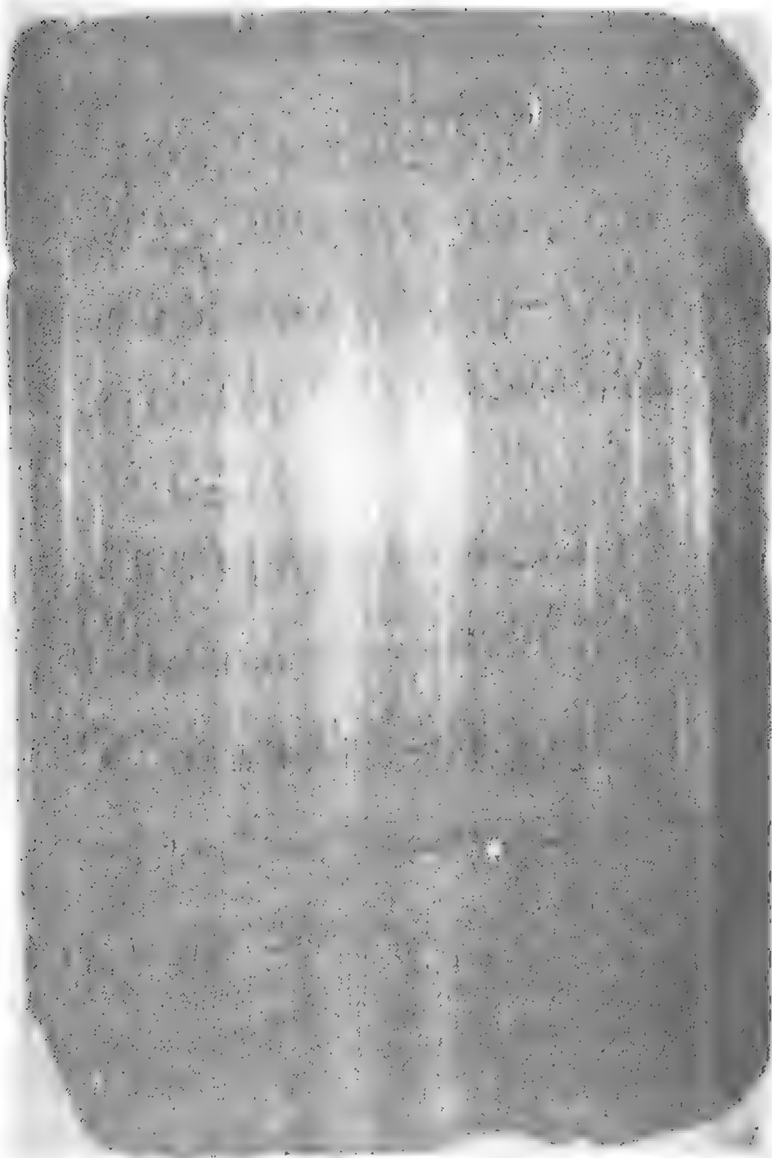
واتە (سەرگەردان) راستە دەسخەتەکەی مامۆستایش (هاتەم)

(٦) لە دەسخەتەکەدا لێرەدا کۆتایی لاپەڕەیەك دێتو ئیشارەی سەرەتای لاپەڕەیەکی دیکە دانراوە بەڵام لاپەڕەکە دیار نیە بۆیە ئەم بەیتەش ناتەواوەو ئێمەیش وەك خۆی دەینووسین بەڵکو نوسخەیەکی دیکە پەیدا ببێ

٥٤ـ (صادق) بەندەی گەمتەرین
(یا ارحم الراحمین)
یا رەب بدەی شیفای

(تمت شد این مناجات لاجل فقی حسین بید الغریب کاکه ملا • غفر الله لی ولوالدی ولجمیع المسلمین) •

× × ×

نموونەی لاپەڕەی دوایی دەستخەتەکەی مامۆستای مدرس •

بەڵگەیەکی نوێ لە ئیبنولحاجەوە

لە پێشەکی (مەهدی نامە)دا نووسیم :

« ... بەهەر حاڵ ئەوەندەی پێمان بکرێ سەرنجی خوێندەواران بۆ ئەم باسە رائەکێشین و ئەوە ئەڵێین : پیاوێك بەو هەموو زانیاریەوە ، بەو هەموو ئەدەبەوە ، دانراوی شیعری زۆری هەبێ ، هۆنراوەی کوردیشی هەبێ ، ئەبێ دیوانی شیعری ـ عەرەبی یاکوردی ـ نەبێ ؟ ئەبێ بۆ گەلێ بابەت و موناسەبە هۆنراوەی نایابی نەوتبێ ؟ ئەبێ پیاوێك بێتوشی ئەو نامە بەرزەی بۆ ناردبێ بە نامەیەکی لەوە بەرزتر یا وەك ئەوە وەڵامی نەدابێتەوە ؟ بێگومان خوێنەرانی بەڕێزیش لەگەڵ مندا ئەڵێن : (نابێ) ، بەڵام ئایا ئەبێ لەمەولایش مێژووی ئەم زانایە هەروا بەنادیاری بمێنێتەوە؟من لاموانیە ئەگەر هەوڵ بۆ کۆکردنەوەی پاشماوەکانی بدرێ گەلێ شتی بەنرخ وەدەس نەکەوێ . » (١)

---

(١) بڕوانە : مامۆستا مەلا محەمەدی حاجی حەسەن ابن الحاج ، مەهدی نامە ، لێکۆڵینەوەو پێشکەشکردنی محەمەد عەلی قەرەداغی ، پیاچوونەوەی شوکور مستەفا ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ـ بەغدا ، ١٩٧٥ ، ل : ٢٣ .

زۆری نەخایاندو ئەم نووسینەم بێ ئەنجام نەمایەوەو وەڵامی هەندێك لەو پرسیارانەم دەست کەوت • وەڵامم دەست کەوت ئیبنولحاج بێجگە لە (مەهدی نامە)کەی بەرهەمی دیکەی کوردی هەیە، هەر لەم وەڵامەوە ئەوەیشمان دەستدەکەوێ کە ئیبنولحاج دیوانی شیعری کوردی هەبووە بەڵام حەجمو قەوارەی چەند بووە؟ ئەو بابەتو موناسەبانەی شیعری بۆ وتوونو تێدا وتوون چی بوون ؟ پلەو پایەی شیعری لە چدا بووە ؟ ئەمانەو گەلێ پرسیاری کە هەر بێ وەڵام دەمێننەوە تا بزانین داهاتوو چی دیکەمان بە دەستەوە دەدات •

لەم رۆژانەدا برای بەرێزم کاك عەلی مەحموود عەلی قوتابی کۆلیجی ئیمامی ئەعظەم ئەم دوو پارچە شیعرەی ئیبنولحاجی بۆ هێنام• کە لە دەمی مەلا عەبدوڵلا ئیبراهیم قندۆلی وەرگرتوون • کاك عەلی ئەڵێ : ئەو پیاوە (مەهدی نامە)کەی بە تەواوی لەبەرە لەگەڵ ئەم شیعرانەی ئیبنولحاجدا •

من نەمتوانی ئەو زەلامە ببینمو بزانم ئەم شیعرانەی لە کوێ لەبەرکردووە ؟ دەماودەم وەری گرتوون یا لە دەسخەتو دیوان ؟ ئەگەر لە دەسخەتو دیوان بوود ئەو دیوانە چۆن بووەو چەند جۆر شیعری تێدا بووە ؟ •••تاد بەڵام لەوەوە کە ئەو زەلامە (مەهدی نامە)و ئەم دوو پارچە شیعرە ئایینییەی لەبەرکردووە دوور نییە شیعری بابەتو موناسەبەی دیکەیش بووبێ بەڵام ئەم ــ بە زەوقی خۆی ــ هەر لایەنە ئایینییەکەی هەڵبژاردبێو سەری لە بەشەکانی دیکە نەخورابێ •

ئەوەی شتی تازە بێ لێرەدا ــ بێجگە لەوەی شیعرەکان خۆیان تازەن ــ کێشی شیعرەکانە کە ئیبنولحاج لێرەدا لە کێشە فۆلکلۆرییەکە لایداوەو کێشی عەرووزی عەرەبی بەکارهێناوە • ئەمەیش کەلێنی باس‌و بابەتی دیکە دەخاتە سەرپشت‌و ، گەلێ پرسیار مل قوت‌ئەکەنەوە ، یەکەم ئەوە روون دەبێتەوە کە پێش نالی شیعری کرمانجی خواروو بە کێش‌و قافییەی جۆراوجۆر گوتراوە • بەڵام ئایا بێجگە لە ئیبنولحاج کێی دیکە وتوویەتی ؟ بەرهەمەکان ماون یان نە ؟ ••• ؟ هەر چەند زۆری ئەم پرسیارانە هێشتا وەك مەتەڵ وان من لێرەدا تەنها بەڵگە پێشکەش دەکەم‌و بەس • بۆیە بە چاوەڕوانی ئاسۆی فراوانترو کارو هونەرو لێکۆڵینەوەی ئەدیبانمان من لەم ئەندازە زیاتر ناڕۆم •

دەبێ ئەوە بڵێم : بەوەی ئەم شیعرانە بە دەمی وەرگیراون گومانی گۆڕانیان زۆرتر لێ دەکرێ لەوەی کە لە دەسخەتێکەوە وەرمان بگرتنایە ؛ چونکە بێگومان ئەم شیعرانە ساڵەها لە خەزێنەی بیری ئەو زەلامەدا بێ تاوتوو ئاڵ‌و گۆڕی کەم یا زۆر نەماونەتەوە • هەرچەند ئەوەندە بەسە کە شیعری ئیبنولحاجەو شێوەو رواڵەتێکی تازە دەنوێنێ •

(١)

یا رەسولەڵڵا ئەمانەت بێ ئەمانەت صەد ئەمان
ئەو دەمەی قابیض کە دێ بۆ قەبضی رۆح‌و نەزعی جان

حیفظی ئیمانن بکەی ئەی حافیظی هەردوو جیهان
نەك بە مەکرو حیلە دوشمن پیم‌بدا دەردی گران
مەوقیعێکی وا هەیە هۆش نیەو نوطق‌و زوبان

سەر بە قوربانی قەدەمت بێ بە جیسم‌و جانەوە
چاو فیدای خاکی بەری پێت بێ بە فرمێسکانەوە
تەن بە پێشکەش قەددی سەروت بێ بە ئەعظاکانەوە
رووم نیە بێمە حوضووزت بەم هەموو عیصیانەوە
رەئفەتت بێ رەحمەتت بێ ، ئەی پەناهی عاصیان

بورجی قەلعەی دڵ بە طوولی میحنەتی غەم تێکچووە
بازی طالیع رۆیی ، زاغی نەگبەتی‌ی لێ نیشتووە
حوبی دونیا زۆری سەند عیشقی دیانەت کەم‌بووە
ئاگری بێ طاعەتی ئەمڕۆ بڵێسەی سەندووە
پێم کەرەم کە یەك قەدەح ئابی هیدایەت ئەلئەمان

یا رەسوولەڵلا دەخیلت بم دەخیلت بم دەخیل
تۆی دەوابەخشی برینان‌و منم زارو عەلیل
تۆی عەزیزی هەردوو دونیاو منم عەبدی زەلیل
دەفعەیێ بۆم بنێرە یەك ••• دەلیل (!)
هەر ئەتۆی هادی لە بۆ ئوممەت دەکەی دەفعی غەمان

یا ڕەسوولەڵڵا بە صەد ئەحبابەوە قوربانی تۆم
باوەڕت بێ کەمترین کەلبی هەمەیارانی تۆم
هەر وەکوو مەجنوونەکەی شەیدا وەها حەیرانی تۆم
عەرزی هەروایە (محەمەد) ـ ئەی بەڵاگەردانی تۆم ـ
مولتەفیت بە بۆ طەرەف بەندەی غەریبی بێ نیشان

(٢)

ئەی موقتەدای خاص‌و عام
بەشمان دە لەو داروسسەلام
باعیث بە لوطفت دڵنیام
هاوار لە خۆم چەند ڕووسیام
ئەی مورشیدی جینن وبەشەر
ئەی کاشیفی شەققولقەمەر
ئەی شافیعی یەومە لخەطەر
هاوار لە خۆم چەند ڕووسیام
ئەی صاحێبی فەتح‌و ظەفەر
ئەی مەخزەنی نەفعی هونەر
ئەی باعیثی نوورو بەصەر
هاوار لە خۆم چەند ڕووسیام

ئەی شیەمعی جەمعی ئەنبیا
ئەی تاجی فەرقی ئەولیــا
ئەی نووری قەلبی ئەشقیا
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یا ئیبنی عەبدوڵلا دەخیل
یەومەلحیساب نەمکەی زەلیل
شافیع بە لای حەبیبی جەلیل
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یارەب عەطاکەی رەحمەتێ
بەشمان بدەی لەو جەننەتێ
نەنخەیتە ناوی زیللەتێ
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یارەب بە لوطفی خۆت بکەی
لە رەحمەتت بەشمان بدەی
داخڵ بە دۆزەخمان نەکەی
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یارەب موقەصصیرێ من بووم
بۆ واریعان دوشمن من بووم

غافڵ لە ڕێیی مردن من بووم
هاوار لەخۆم چەند ڕووسیام

لەو وەقتەوە مەوجوود بوووم
شەیطان لە ڕێی لابردوووم

طالیب بە دو نیای کردوووم
هاوار لەخۆم چەند ڕووسیام

ئەی نووری قەلبی ئینس‌و جان
ئەی باعیثی خەلقی جیهان

ئەی عاریجی حەوت ئاسمان
هاوار لەخۆم چەند ڕووسیام

ئێستا (محەمەد) پیر بووە
تۆبەی لە عیصیان کردوە

نەفس‌و هەواکەی مردووە
هاوار لەخۆم چەند ڕووسیام

× × ×

لە بارەی پەخشانی هونەری کوردیەوە

بەیتی میر یەحیا (★)

دۆزینەوەو ژیاندنەوەی هەر بەشێکی سامانی کەلەپووری نەتەوایەتیمان دۆزینەوەی بەڵگەی بەجێو بەنرخی لێکۆڵینەوەی ئەدەبیو زمانەوانیو مێژووییە .. دیارە تا ئەو بەشەی ئەو سامانە رەگو بنەمای مێژوویی لە قووڵترەوە بێتو بۆ سالانی دێرین بگەرێتەوەو ناوچە جۆراو جۆرەکانی کوردستان بگرێتەوە ... بەڵگەکان بە هێزترو باسەکان بە پێزتر دەبن .

لەم چاوەوە سواڵەیەکی دیکە دەخەمە سەر خەرمانی کەلەپووری نەتەوایەتیو نامیلکەیەکی کۆنی کوردی پێشکەشی خوێندەوارانو بسپۆرانی ئەدەبو زمانی کوردی دەکەم بە هیوای ئەوەی شیاوی باسو لێکۆڵینەوەی زانستییانە بێت .

لە پێشدا وەك سەرەتایەکی کورت ئەوە دەڵێم : تا ئێستە وامان بیستووە بەیتو باوی فۆلکلۆری هەر قسەی گوێ ئاگردانو گێرانەوەی دەماودەم بوونو بەشیان لە نووسینەوەو کۆکردنەوەدا نەبووە . رەنگیشە بگوترێت کە (نۆسکارمان) یەکەم کەس بووە

(★) ئەم بەیتەم بەم شێوە ئامادە کردبوو بە وتارێك لە یەکێك لە گۆڤارە کوردییەکاندا بڵاو بکرێتەوە ، لە بەر درێژی بابەتەکە کەمێك دواکەوت. دواییش وام بە باش زانی بیکەم بە بەشێك لەم کەشکۆڵە وا لێرەدا بێ دەسکاری پێشکەشی دەکەم .

بەیتی فۆلکلۆری کوردی تۆمار کردووە• ئەم بەیتەی بەردەستمان ئەوە دەسەلمێنێ گەلێ پێش ئۆسکارمان بەیتی فۆلکلۆری تۆمار کراوەو دوور نیە زۆر پێش ئەم بەیتەیش شتی کە تۆمار کرابێتو زۆریـان لەناو چووبنو ئەوەیشی مابێت هێشتا لە پێچو پەنـادا بێـتو دەسـتی ڕێزی بۆ نەبرابێت !

ئەم بەیتە بەشێکە لە دەسنووسی ژمـارە (٤٤٨)ی کتێبخانـەی **(کۆڕی زانیاری کورد)و** دوو سێ بەیتو نامیلکەی جۆراو جۆری کەی لە گەڵدایە ، یەکێکیان **(بەیتی ئەووەڵو ئاخر) ـ تذکرة العوامـە** ئامادەم کردوە بۆ چاپو بە هیوام بەم زووانە پێشکەش بکرێت • ئەم دەسنووسـە ساڵی **١١٩٩**ك بـە دەسـتی **سەعید عەبدوڵلا موکری** نووسراوەتەوە •

ئەم نامیلکەی بەردەستمان لەو ڕووەوە گەلێ ئایـەتو بابـەتی ئایینی وردی تێدایە لەوە دەچێ دانەرەکەی مەلایەکی باش بووبێت• لەو ڕووەیشەوە ، لە کۆتاییدا ، داوا لە گوێگران دەکا (فاتیحـا) بخوێنن شێوەی بەیتی گوێئاگردانی پێـوە دیـارە • دووریش نیـە هەردوکیان بێت : لە پێشدا مەلایەك داینابێتو دوایی لەبەرکرابێتو لە گوێئاگرداناندا شەوانی زستان خوێنرابێتەوە •

ناوی بۆ دانەنراوە ، لەوە دەچێ دانەرەکەی ناوی (میریەحیا) بێت ، بۆیە منیش ـ تـا ناوێـکی بۆ سـاخ دەبێتـەوە ـ نـاوی **(بەیتی میر یەحیا) م** لێ نا •

دوو خاڵی سەرەکی لەم نامیلکەدا جێگەی سەرنجن :

١ـ شێوەی نووسینەوەو بەشکردنی دێڕەکانی : لەم رووەوە ئەم بەیتە بۆ ئەوە دەشێت بکرێت بە بەڵگەی **پەخشانی هونەری کوردی** ـ النثر الفني الكردي ـ بەڵام ئاشکرایە ئەم جۆرە پەخشانە تا ئێستە نموونەی کەم لە بەردەستدایە . ئەم بەیتە لە هەندێ جێگەدا کێش و تەفعیلەی شیعری تێدا دەبینرێت . بەڵام بە زۆری شەقڵ و شێوەی پەخشانی پێوە دیارەو لە بەشی زۆریدا هەر (سەجع و قافیە) دەمێنێتەوەو ، زیاتر رواڵەتی پەخشانی لەوەدا بەدی دەکرێت کۆتایی دێڕەکان ملکەچی کێش نین و لە بەردەم تەفعیلەدا دەسەوسان ناوەستن و درێژدەبنەوە ، بە تایبەت لە کاتی نووسینی ئایەتەکاندا .

٢ـ ئەو شێوەکوردیەی بەیتەکەی پێ نووسراوە ـ زمانی بەیتەکە ـ : ئەم بەیتە بە شێوەی موکریانی گوتراوەو هەندێ وشەی وەهای تێدایە موکری ئێستە بەکاری ناهێنن . لێرەدا ـ هەر چەند باش شارەزای شێوەی موکری نیم ـ ئەوەندەی ماوە هەبێت دوو سێ نموونە هەڵدەبژێرم کە ئەسڵەکانیان لە گفتوگۆی ئێستەدا گۆڕاون و لە بەر گوێدا نامۆن :

أ ـ تەمێنێ = دەمێنێ ، ئەمێنێ . ماوەیەکە لە نێوان نووسەراندا کێشمەی ئەوە باوە کە (دەبێ) یان (ئەبێ) ، (دەمێنێ) یان (ئەمێنێ) بنووسرێت . بەڵام من نەمبیستووە باس لە (تەمێنێ) بکرێت .

بەڵێ دەبێ ئەوە بڵێم لە شێوەی جافەتیدا دەگوترێ (تەوێ) لە باتی (دەبێ) •

ب ـ دەبێ دەڵێ• من نەمبیستووە لە باتی (دەڵێ) ، (دەبێ) (★) بوترێ • بەڵێ (دەبێ) لە جێی (دەبیستێ) هەیە •

ج ـ هەروەها (ئەی) لە بری (ئەوی)و (تەبارێ) لە جێی (دەبارێ)و (رۆدەنی) لە بری (دانیشتن) شایانی باس‌و لێکۆڵینەوەن • ئەمانەم تەنها بۆ نموونە هێنایەوە ، زمانی ئەم بەیتە کەلێ لەمانە زیاتری تێدایە •

چۆن ئەم نامیلکەم نووسییەوە ؟

گۆمان لەوەدا نیە ئەم بەیتە کە (٢٠٠) ساڵ پترە نووسراوەتەوە فرە وشەی وای تێدایە من نەمبیستووەو نازانم چۆن بەکاردەبرێ زیاد لەوەیش دەسنووسەکە بەو رێنووسە کۆنە پڕ قۆرت‌و گرێیە نووسراوەو چاکیش نەنووسراوەتەوەو هەڵەو نارێکی زۆر تێدایە•• بۆیە خوێنەریش هاودەنگم دەبێ کە بڵێم بێ زەحمەت‌و دەردیسەری بۆم نەنووسراوەتەوە • بەهەر حاڵ چۆنم بۆ کرابێ

(★) مامۆستا شوکور مستەفا دوای خوێندنەوەی ئەم باسە بەم جۆرە لەم مەبەستەی ئاگادارکردمەوە لە کرمانجیدا بە تایبەت کرمانجی هەکاری‌و دەرسیم‌و هەزارگۆڵ‌و ئاگری‌و زۆر شوێنی دیکە لە جیاتی «دەڵێ» «دڤێ» «دبێ» دەڵێن بڕوانە نووسینە فولکلۆریەکانی لەچاپدراوی ئەرمەنستانی سۆڤیەت

هەوڵم داوە بە راستیو نزیك لە شێوەی موکریەوە بینووسمەوە ، هەرچیم باش بۆ ساخنەکرابێتەوەو گومانم لە خوێندنەوەیدا بووبێ لە نێو دوو کەوانەی ئاوادا [ ] نووسیومە • هەر کەسیش بیەوێ زیاتر لێی بکۆڵێتەوە ئەوە ماوە فراوانە •

دێڕەکان لە دەسنووسەکەدا ـ کە هەر یەك نوسخەیش هەیە ـ هیچ جیا نەکراونەتەوەو یەکسەر بێ رێکخستنو بەشکردن نووسراونەتەوە ، بەڵام پاش خوێندنەوەی تەواوی بەیتەکە بۆم دەرکەوت راست وایە بەو شێوەی ـ کە بۆم هەڵبژارد ـ بنووسرێت •

لە گۆڤارێکی وا بچووکدا هەر ئەوەندە ماوە دەبێت کە لە سەرم نووسی ، لە بەر ئەوەیش ئەم بەیتە سەرچاوەی لێکۆڵینەوەی پسپۆڕانە پێویست بە لێکدانەوە ناکات •

بسم الله الرحمن الرحيم

هەر چە کەسێ عاقلاّ
ئیمانەکا کامڵاّ
یەك جیهەتو یەك دڵاّ

یەك شوناسو یەك دین بن
خەلیلا سابیقین بن
« لا احب الآفلین » بن (١)

---

(١) بڕوانە : ئایەتی (٧٦) سوورەتی (انعام) قورئانی پیرۆز •

بە « وجهت وجهی » أ (١)
بناسن ئەبەدییا
خودێ یەکەو دوو نیییا

ئەو خالیقێ صەمەدا
ئیرادەی کرد لابوددا
خولقاندی موحەممەدا

موحەممەدا ئەمینا
خاتەمێ نەبیینــا
سەییدولمورسەلینا

رەسوولی ثەقەلەینــا
شاهی قابەقەوسەینا
غازی بەدرو حونەینا

خالیق ئەو کردە سەروەر
ناوی برد بە پێغەمبەر
قورئانی هەناردە سەر

(٢) بروانە ئایەتی (٧٩) سوورەتی (انعام) قورئانی پیرۆز

هەناردە سەر بە یەقینا
ئەو کەلاما موبینا
دە سیننا ئەربەعینا

دە سالا ئەربەعین بوو
ئیمامی موتتەقین بوو
نوبووەت بە یەقین بوو

قورئان حەققەو بە یەقینا
صیفەتا ئەووەلینا
تێدا مەنسووخ بوون دینا

ئەو خالیقی (ینینا !) (٣)
دە ئایەتا کرد موبینا
« وما علی الرسول الاالبلاغ المبین »ا (٤)

ئەو خالیقێ مەی ریفعەتێ
نازل کرد بەو ئایەتێ
« کل نفس ذائقة الموت »ێ (٥)

---

(٣) ئەوەی ناو کەوانەکە رەنگە (متینا = مەتینا) بێت ٠
(٤) بڕوانە : ئایەتی (٥٤)ی سوورەتی (نور)و ئایەتی (١٨)ی سوورەتی (عنکبوت) ٠
(٥) بڕوانە : ئایەتی (١٧٥) سوورەتی (ال‌عمران) ٠

غافڵ مەبین (٦) لە مەوتێ
هەنگی بکێشن غیرەتێ
دە بەر « .... »(٧)

ئەو حاڵەکی بە طەمطەراق
(بهنا سوکی !) موشتاق
« کلا اذا بلغت التراقی وقیل من راق »(٨)

نازڵ دەبن ناگەهان
قەط نامێنن چە فەرمان
هەر حەسرەتەو پەشیمان

دەرمان لە بۆیی نیبیا
تەقدیرا ئەزەلیبیا
لە دەنی دەردەچیبیا

لە حەموان هەیە ئەو عادەت
یەك بە یەك تێن جەماعەت
حەتا تێتن هیدایەتی نیهایەت

---

(٦) مەبین : مەبن ٠
(٧) ئەوەی ناو کەوانەکەم بۆ روونووس نەکرا وەك [کوسبی ملتی] دەچێت ٠
(٨) بڕوانە : ئایەتی (٢٦) سوورەتی (قیامة) ٠

خوصووصەن ئەم ئاخرین
ئەم ئەوی نافکرین
کەم دەژین و زوو دەمرین

لە قەولی خودێ حەقا
دە قورئانێ موطلەقا
« فاذا نفخ فی الصور فصعق » ا (٩)

ئەو خالیقێ مەی عەلیما
وە کرد قەولی قەدیما :
« ان زازلة الساعة لشییء عظیم »ا (١٠)

نە کۆهـ دەمێنن نە بیحارا
تێکدەچن قەصرو دیوارا
دە زەلزەلێن بە ئەمری جەببارا

« او اشد قوة »ا (١١)
لە قەولی « کتبتا »
« فیذرها قاعا صفصفا لاتری فیها عوجا ولا
امتا »(١٢)

---

(٩) (فاذا نفخ) هەڵەیەو (ونفخ) ڕاستــە بڕوانــە : ئــایەتی (٦٨) سووورەتی (زمر) قورئانی پیرۆز ٠

(١٠) بڕوانە : ئایەتی (١) سوورەتی (حج) ٠

چهل ساڵی به ئه‌ژمارا
له قه‌ولێ ده‌بێ ئیظهارا
« لمن الملك اليوم ؟ لله الواحد القهار » ا (١٣)

چهل شه‌و راده‌برێ
عه‌زاب ده‌بێ له کافرێ
خالیق له‌وان ناصه‌برێ

له قه‌ولی (وسببا !)
خۆشحاڵ نابن بێ ئه‌ده‌با
هه‌ن له بۆ وان مارو عه‌قره‌با

له‌و پاش به ئه‌مری یه‌کی ئه‌کبه‌ر
قیامه‌تن تێننه سه‌ر
« وما امرنا الا واحدة كلمح بالبصر » (١٤)

له قودره‌تی صه‌مه‌دا
مه‌طه‌رێکی بێ عه‌ددا
غه‌لیظه وه‌ك شه‌هوه‌تا

---

(١١) ئه‌م وشه له که‌ڵێ ئایه‌تی قورئاندا به بێ (او) هه‌یه ٠
بڕوانه : ئایه‌تی (١٣) سووره‌تی (محمد) ٠
(١٢) بڕوانه : ئایه‌تی (١٠٦) سووره‌تی (طه) ٠
(١٣) بڕوانه : ئایه‌تی (١٦) سووره‌تی (غافر) ٠
(١٤) بڕوانه : ئایه‌تی (٥٠) سووره‌تی (القمر) ٠

چهل شەوو چهل رۆژانا
لە خەزێنەی رەحمانا
ئەبارێ ئەو بارانا

رادەوەستێ بە حاڵەك
سوبحانە تەبارەك
(رویتی !) بە یەك جارەك

(لوی‌كو ارض !) رۆهێشت تەماما
بە ئەمری یەكی عەللاما
(لیكلەی لیم دین !) عیظاما

عەودە دەبن جیسم یەقین
دەلیله قەولی موبین
« هذا یوم الفصل جمعناكم والاولین » (١٥)

ئەو خالیقی پڕ ئەدەبە
ئەمری دەكرد سەبەبە
هەڵدەستن چەهار موقەڕڕەبە

---

(١٥) بڕوانە : ئایەتی (٣٨) سوورەتی (المرسلات) ٠

ئەو چارەن بە دەلیل
جوبرەئیل‌و میکائیل
ئیسرافیل‌و عیزرائیل

ئەو مەلەکی دەچارا
دەچنە سەر نەبیی موختارا
دەبین : قوم بە ئەمری جەببار!

ئەو هەڵدەستێ لە گەڵیا
دەبێ : جوبرەئیل ! ئەخییا
ئەحواڵی ئوممەتی من چییا ؟

جوبرەئیل دەبێ : نەبی گوڵباوە
بەوی کەمی هەزارو یەك ناوە !
هێشتا دیوانی ئوممەت نەکراوە

لەو پاش بە ئەمری یەکی قادرا
بوراقی لە کن حازرا
لەسەر ئەرزی ساهیرا

لەوێکو ئەرزی (تنزلی !)
لیباسی ئەخضەر دەغەمڵێ
حەتا مەخلووق تێك دەغڵێ

دەکوتێ ئیسرافیلە
نەفخی لەوی دەلیلە
بە ئەمری یەکی جەلیلە

(لویلوتی !) نەفخی ئاخر
رووح تێن وەکوو طایر
قالبی خۆ دەبن حازر

دەلیلی (کدی !) موحتاجا
وە ئایەتی مینهاجا
« یوم ینفخ في الصور فتاتون افواجا » (١٦)

پێك وەرتێن رووحو جەسەدا
بە حوکمی یەکی صەمەدا
(في الحال) دبن موجەدەدا

کەسێ نەشێ کەس بناسی
لە سەر ئەرزی رەصاصی
دەڕۆن بە پێخواسی

---

(١٦) بڕوانە : ئایەتی (١٨) سورەتی (النبأ) ٠

رادەبێ نەفسی نەفسی
بە تینوو بە برسی
حەرارەتیان لە رەئسی

ئەو خالیقا جەببارا
لە قەولی وە دیارا
ئاگرەك تەبێ ئیظهارا

نارەك دەبێ موظهەری
لە چەپو ڕاستتان تێتە دەرێ
« انها ترمی بشرر کالقصر » (١٧)

ئەو خالیقی ئەمیرا
لە قەولی دەبێ نەذیرا
« سمعوا لها تغیظا وزفیرا » (١٨)

جەهەننەم دەغەڵغەڵێ
مەخلوقی لەبەر دەخەجڵێ
سەرو پشتیان لەبەر دەکوڵێ

---

(١٧) بڕوانە : ئایەتی (٣٢) سوورەتی (المرسلات) ٠
(١٨) بڕوانە : ئایەتی (١٨) سوورەتی (فرقان) ٠

گرد دەبنەوە بە ئاگری
ئەرز حەموو تاو دەگری
ناچار دەبیٚ رادەبری .

خالیق لەوان ناصەبری (١٩)

ئوممەت دەبنە سیٚ فیرەق :
یەك موسوڵمانی موصەددیق
یەك كافرە ، یەك منافەق .

لە پاش ئەویٚ خەبەری
طەڵەب دەكەن سیٚبەری
هەڵسیٚ بدویٚ ماجەری

« یا معشر المسلمین »
وەكوت نەبی بە یەقین
هەم « لافی الاسلام خالصین » ، « ولافی الکفر مخلصین »

(١٩) ئەم دێڕە ئەگەر لە سەر سیٚ دێڕەكەی پێشوو بێت ئەوە یەكەم جارە چوار دێڕ لە سەر یەك (سەجعو قافیە) بەكار بێت ، ئەگەر وایش نەبێت ئەوە دیارە ئەم بەشە ناتەواوەو داوو دێڕی كەمە .

له بۆ هەرچە موسوڵمانە
نازڵ دەبێ میزانە
دەکێشن خەیرو شەڕانە

صیراط دەکەن موهەییا
نە ئەرز دەمێنێ نە سەما
« وان منکم الا واردها کان علی ربك حتما مقضیا »(٢٠)

هەرکەسەکی پڕ خەیرە
هەر وەکی بەرقو هەورە
ڕادەبرێ (بوای طیورە !)

هەرچی زۆر خواردبو حەراما
زوڵمی لە خۆی کرد تەماما
شەرمەندە دەبێ لە شاما

ئەی (٢١) لە هەوای شەهوەتێ
دەردەچێ لە دنیەتێ
ئەو دەچێتە زولمەتێ

---

(٢٠) بڕوانە : ئایەتی (٧١) سووڕەتی (مریم) ٠
(٢١) ئەی : ئەوی ، ئەو کەسەی ٠

دەلیلی قەولی جەلیلا
دە ئایەتە دەلیلا
« ولا تقربوا الزنی انه کان فاحشـــة وســاء
سبیلا » (٢٢)

ئەی نەیکردن صەومو صەلات
تەمام نەدان سەرفیترەو زەکات
لە بۆ وان دەرتێن خەڵات

خەڵاتی (دوانم (٢٣) درشن !)
دەبەردەکەن دەپۆشن
دەگرمن و یەك دەگوشن

ئەی زۆری کردبو غەیبەت
حەتا مردنێ نەیکرد تۆبەت
بۆی تەمێنێ خەسارەت

---

(٢٢) بڕوانە ئایەتی (٣٢) سوورەتی (الاسراء)
(٢٣) «دوانم» لە دەسخەتەکەدا بە «دوهم»یش دەچێت

ئەی رۆدەنی (٢٤) لە کن میران
شەیتانی دەکا لە فەقیران
پەتی دەکەن بە زنجیران

ئەگەر ئەتۆی ریباخوازی
شەکڵی لەگوێن بەرازی
ئەی مەبغووزی بێ نازی

فەقێ فەقێتی دەکا لەبۆ نانی
عەمەل نەکا بە ئەوەندەکی دەزانی
دەیکێشن بە ئـەزمانی

ئەی رۆدەنی لە ناو مزگەوتی
دەکا قسەی دە دنیەتی
فەقیریەتی دە قیامەتی

فەقیریەتی ئەبەدا
وەکوت یەکێ صەمەدا
«وان المساجد للە فلا تدعوا مع اللە احدا»(٢٥)

---

(٢٤) رۆدەنی دادەنیشێ
(٢٥) بڕوانە ئایەتی (١٨) سوورەتی (الجن)

ئەی شەهادەی کردبوو کەتم
بە ناحەقی کردبوو عەزم
دەسووتێنرێ بە ئاگری گەرم

حەقی بکەن بە یەقینا
وەکوو یەکی موعینا :
« وکونوا قوامین » ا (٢٦)

لەوێکو هەڵدەستێ زەلزەل
دونیا دەبێ موبەددەل
دەستو گەردنو (خدای عمل !)

ئەگەر تۆ عەمەل خراپی
ئەگەر پەریو ئەگەر شابی
دە حەجمیدا گیا بی

وەکوو هەرچێکو نەبییا
بە ئەمری ئیلاهییا
«وزنوا قبل ان توازنوا» کوت نەبییا

---

(٢٦) «کونوا قوامین» بڕوانە : ئایەتی (١٣٥) سوورەتی (النساء)و ئایەتی : (٨) سورەتی (المائدة) •

نەبی کرد ئەو سوخەن
بەڵان حسابی خۆد بێ لە کن
دەبەرگ‌ و دەوکاتی مردن

وەصییەت لە هەر چار یارا
تۆبە کەن‌و ئیستیغفارا
دەبەرگ‌و دەبینن ئەو جارا

ئیلاهی بە نامی (٢٧) خۆتی ئەکبەر کەی
بە عەرشی مونەووەر کەی
لە گوناهی دەگوناهکاران گوزەر کەی

ئیلاهی بەو جەببارا
بەرەکەتێکا موختارا
« میر یەحیا »(٢٨) ئەرجودارا

لە خودێ نەبێن شەرمەسارا
رەحمەت لە جەماعەتی گوێدارا
بخوێنن (فاتیحا) ئەوجارا (٢٩)

---

(٢٧) لە دەسخەتەکەدا (بنا = بەنا) نووسراوە بەلامـەوە وایـە (می)یەکە لەبیر کراوە
(٢٨) ئەوەی بە (یحی = یەحیا)م نووسی وەك (محی)یش دەچێت
(٢٩) لە کۆتاییدا نووسراوە «تمت من ید سعید المذنب المجروح من الم الدوران »

ڕەنجووری

ڕەنگە شتێکی سەیر نەبێ ئەگەر بڵێم : ڕەنجووری بە هـۆی خۆی‌و دیوان‌و شیعرێ بەسەرهاتیەوە بە قەد دوو پارچـە شیـعری ـ کە بۆ وەلی‌دێوانەی وتوون ـ نەناسراوە • زۆربەی خوێنـەرانی کورد ئەگەر ناوی (ڕەنجووری)یان بە گوێدادرابێـت ، یـان ئـەم ناوەیان خوێندبێتەوە بە هۆی ئەوەوە بووە کە ئـەم شـاعیرە شـین‌و لاواندنەوەیەکی بۆ (وەلی‌دێوانە) نووسیوە ، بەڵام ئایا ڕەنجووری = مەلا عومەری ڕەنجووری دوور لە باسی (وەلی دێوانە) چی دەربارە دەزانرێت ؟ لە هەندێك سۆراخ‌و شوێنەوارەوە دەردەکەوێت ئـەم پیاوەی گەلی کورد یەکێکە لە کەڵە پیاوەکان‌و شاعیرێـکە لە شاعیرە ناسراوەکان ، بەڵام لەگەڵ بەدبەختیدا چی‌دەوترێ ! بەرهەمی ئـەم شاعیرەیشمان وەك زۆربەی شاعیرانی دیکەمان لەناوچووەو بە پرژو بڵاوی لەم‌لاو لەولا نەبێ شتێکی ئەوتۆی دەربارە نازانرێت •

ڕۆژنامەی (ژین) بەم جۆرەی خوارەوە شتێکی لە بەسەرهاتی ئەم شاعیرە بۆ تۆمار کردووین :

« ڕەنجووری : ناوی مەلا عومەرە لە دەورەی فەرمـانڕەوایی

ئەحمەد پاشای دوایی حوکمداری باباندا ژیاوە ، زاناو شاعیر بووە ؛ وەکو ئەڵێن صۆفی رەوشت بووە هەمیشە لە ژوورێکی تاریکدا ، کە پەنجەرەیەکی بچووکی تیا بووە ، لەبەر رووناکی پەنجەرەکە بە نووسینەوەی شیعرو کتێبخوێندنەوە رایبواردووە ، وە ئەلەر بۆ دەرەوەیش چووبێ عەباکەی داوە بەسەریا وە سەری داخستووە مەبادا چاوی بە ئافرەتی بێگانە بکەوێ ؛ رۆژێکی بەهار قوتابیەکانی زۆری لێ ئەکەن کە بیبەن بۆ قەراخ شار بۆ سەیران ، ئەویش بە دڵییان ناکا لەگەڵیان ئەچێ ، لە نزیك (کانی با)وە بەرەنگاری چوار کچی پەری روخسار ئەبێ ، کچەکان بە نیازی فەرو بەرەکەت هەر یەکەیان قۆڵی ماچ ئەکەن ، رەنجووریش هەر لەوێدا دائەنیشێ قەڵەمدانەکەی لە کەمەری وە قاقەز لە باخەڵی دەردێنێ ، چوار هەڵبەستی جوان ئەنووسێ بە ناوی (چوار پەری رەنجووری) ! ئەم شاعیرە بەیازێکی لەلام هەیە کە بە دەستی خۆی لە ساڵی (١٢٧٥)ی هدا نووسراوە ئەمە نموونەیەکی شیعریەتی :

قیبلەم خاڵانەن ... ...
سەرداری سوپای سۆسەن خاڵانەن .. (١)

لێرەدا بە کورتی شتێك تۆمار دەکەم :

نووسەری وتارەکەی (ژین) ـ کە هەرچەند ناوی خۆی نەنووسیوەو وا ئەزانم مامۆستا نەجمەدین مەلایە ـ دەڵێ : (بەیازێکی

---

(١) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ١٣٠٩ ساڵی : ١٩٥٥ .

لەلام هەیە کە بە دەستی خۆی لە ساڵی (١٢٧٥)ی هدا نووسراوە...) ئەمە لێرەدا . لە پێشەکی دیوانی (وەلی دێوانە)یشدا هاتووە کە ڕەنجووری (لە ساڵی (١٢٠٩)ی کۆچیدا ، (١٧٩٤) زایین ، نامەیەکی بەرزو پڕ ڕێزی پڕ ستایشی بۆ نووسیوە) (٢) بەم پێیە یان دەبێ بگوترێ کە (مەلا عومەری ڕەنجووری) یەکێك بووە لە پیاوە تەمەن درێژە تەمەن پیرۆزەکان ؟ چونکە بەلای کەمەوە کاتێ کە نامەی بۆ وەلی دێوانە نووسیوە دەبێ تەمەنی لە (٢٥ ـ ٣٠) ساڵێك کەمتر نەبووبێت ئەمەیش لە ساڵی (١٢٠٩)دا بووە ، وە لە ساڵی (١٢٧٥)دا ـ واتە لە نزیکی (٩٠) ساڵەییدا ـ دیوانی شیعری خۆی بە دەستی خۆی نووسیوەتەوە . خۆ ئەگەر ئەمە سەرنەکەوێت دەبێ تیشکی گومان بۆ باسەکەی شین‌و لاواندنەوەی (وەلی) بچێت ؟

تەخمیسی مەلا عومەری ڕەنجووری لەسەر غەزەلی حافظ :

(١)

لەم بەختی پەرێشانە بە چ لەونێکی نەکەم داد ؟
هەرتاکە جەوان بووم‌و قەوی طالیع‌و دڵشاد

---

(٢) بڕوانە : عوسمان هەورامی ، ژیان‌و بەسەرهات‌و هۆنراوەی وەلی دێوانە ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، بەغدا ، ١٩٧٦. ل : ٢٤ .

(٣) ئەم شیعرانە پارچەی یەکێ دوویان لە لای دۆستی خۆشەویست کاك عەلی مەحمودەوە دەست کەوت ، ئەودوای لە کەشکۆلی مامۆستا شێخ خالیدی موفتی وەرگیراوە .

ئەصلا هەوەسی وەصڵی کەسێکم خۆ نەبوو یاد
(پیرانه سرم عشق جوانی بسر افتاد)
(این راز که در دل بنهفتم بدر افتاد)

ئەی یارو برا بۆ دڵی بێچارە چ تەدبیر
بۆ وەصڵی جووانێ کە بریندارم بە صەد تیر
تەقصیرو خەطایی من نەبوو لێکن وەبوو تەقدیر
(از راه نظر مرغ دلم گشت هواگیر)
(ای دیده نگه کن که بدام که در افتاد)

ئەی شێخی شەرەف‌مەنصەبی کامیل بە کەماڵات
وەی صۆفیی دڵ‌صافی هەموو دەم بە عیبادات
قەط طەعنە مەدەن ئیدی لە رەندانی خەرابات
(بس تجربه کردیم درین دیر مکافات)
(با دردکشان هر که در افتـاد بر افتاد)

قەط نابێ رەهی سەعی بە یەك بارە ببێ سەد
(ارنه ز ازل هرچی بود ، نیك‌و گر بد)
مومکین نیە تەقدیر بە تەدبیر ببێ رەد
(گر جان بدهد سنگ سیاه لعل نگردد)
(با طینت اصلی چه کند بد گهر افتاد)

عیشقە سەبەبی حاصڵی هەر مەتڵەب و مەقسوود
بێ تابشی عیشقت نەبووە زەڕڕەیێ مەوجوود
(رەنجووری) مەبە دوور لە عیشق ئەر دەتەوێ سوود
(حافظ) که سر زلف بتان دست کشش بود)
(بس طرفه حریفیست کش اکنون بسر افتاد)

موخەممەسی رەنجـووری :

(۲)

گوڵەنداما ! وەرە بەس (بلا لایم !) لە ناڵینی
بووم عاجز ئەوەند هەردەم لە چاوان دەردەکەم خوێنی
بلا کۆتا بکەم جانا دو چاوانم لە گریینی
دەزانم خۆ نیە میثلت لە صوورەتخانەیی چینی
بووم شەیدا لە سەودایەت وەکو فەرهاد بۆ شیرینی

بەبێ تۆ میحنەت و هیجران دەکەن دایم لە من باقی
دەزانم دەمکوژن بیللا ، خەلاص نابم ئەمن تاقی
بەڵێ چون نادیرەی عەصری چراغی جوملە ئافاقی
دەکەم دایم دوعایێ من لەبۆ تۆ هەر بە موشتاقی :
زیاد بێ عومرو حوسنی تۆ وەکو یوسف [لە تەخمینی !]

دو زوڵفی حەلقە ئاوێزت مەکە پەخشان بە رووی بەیدا
بلا بەس بێنە جۆلانێ وەکو لاولاو بەسەر نەیدا

نیە حاجەت بە خاڵو خەت لە بۆ حوسنی تۆ بێ پەیدا
بە هەر رەنگێ کە بتبینم لە بۆت ئەز هەر دەبم شەیدا
پەریزا پەیکەری جانا ! تۆ رەشکی ماهو پەروینی

ئەگەر شەو بێ ئەگەر رۆژ بێ نیە ساتێ لە بۆم راحەت
بەهەر وەقتێ کە بنوێنی روخو زوڵفو قەدو قامەت
دەکەی عەقڵو دڵو دینم وەکو بێمرووەتان غارەت
دەبم دێوانەوو شەیدا وەکو مەجنوونی کەم تاقەت
دو چاوم ئەبری هوناوین دەمادەم ئەو [لە !] بارینی

هەموو عالەم دەزانن خۆ ئەمن هەر بووم گرفتارت
ئەگەر صەد جار بکەی حاشا ، بڵێی : ئەز نابمە یارت
نیە کەس پێم بکا باوەڕ قەسەم بەو چاوی خەممارت
بلا تۆش قەت نەبێ ئیدی لە مەعشووقیی ئەمن عارت
وەکو لەیلایێ بۆ مەجنوون لە حەرفی کەس نەگازێنی

هەرتاکەی ئەز لە عیشقی تۆ ببم طالیب بە زونارێ ؟
وەرە بەس خۆت بکە غافڵ ! لە من بیێ تۆ گوفتارێ
بڕا تاقەت ئەوەند هەردەم بکەم ئەفغانو هاوارێ
نە ئاخر تۆش موسوڵمانی ! دەبێ رەحمێ بکەی جارێ ؟
موسوڵمان ! کەی موسوڵمانان بە ناحەق ئەو دەڕەنجێنێ ؟

دەخۆم سوێندێ بە خاڵاّنت بە صوورەت وەك گوڵی سووری
نە جینی‌یی‌و نە ئینسانی ! فریشتەی یا پەری‌و حووری ؟
لەسەر تاپا بە فەضڵی حەق سەراسەر ڕشتەیی نووری
نیە عارم ئەگەر چ من لە بۆ تۆ بووم بە (رەنجووری)
دەکەم ئەرجوو جەفاو جەوری غولامی خۆت وە بیر بێنی

(٣)

بە خارانەوە ••• •••
قیلەم وەس سفتەم بە خارانەوە
وەس جەرگم بدەن وە خارانەوە
با وەس دڵ خار بۆ وە خارانەوە
• • • • • • •
عەرضەی وەفاو بەین وە پەیمانەوە
با هەر بمانۆ بـەو پەیمانەوە
نەوا نا غافڵ جەرگەی بەدواچان
جە رووی بێ بەینیت حەرفی بەد واچان
لەیل ئاسای قەدیم وەرجە رۆی وەفات
با عام بزانان بە شەرت‌و وەفات
(رەنجووری) رەنجش وە رەنجانەوە
هەنی وەس دڵش بڕەنجانەوە

(٤)

بای شەماڵ ئاوەرد ••• •••
ئەمشەو بای شەماڵ بۆیێ وەش ئاوەرد

چون مەڵهەم مالا نە رووی زام دەرد
شیفا بی پەرێ هەناسان سەرد

من واتم : شەماڵ تۆئیحسان کەردی
یە چە بۆیەبی ؟ چە کۆ ئاوەردی ؟

یە چۆنت زانا من دەردەدارم ؟
دەردەدار دەرد رووی رۆزگارم ؟

شەماڵ وات : مەجنون ! بیابان یانە !
دوور جە خاڵ لەیل جەواهێر دانە

زانام دووری لەیل لێت ئەسەر کەردەن
قیرانت یاوا وە حاڵ مەردەن

جەهدو جەخت کەردم ئەمشەو تا بەڕۆ
••• ••• ••• تـۆ

بۆی مایەی دوو زوڵف چین چین کۆکۆش
سەرنافەی غەزاڵ چەنی بۆی لیمۆش

ڕێزەی رازانش وە هەم جەم کەردم
وە دەوانو دەو پەی تـۆ ئاوەردم

هەر نەمزانی بۆی لەیل وێتەن
ئەڵبەت نیشانەی مەجنوونی پێتەن ؟!

(حاجی)(٤) جە جەواب شەماڵ ، ئاهسەرد
کێشا رای پەیغام مەجنوونی وێش کەرد

(٥)

قیبلەم دووریت بام ••• •••
ئاز ز من بە فیدای وەتەن دووریت بام

لوای نارەضای بێدەستووریت بام
تاسەی ئینتیظار سەخت دووریت بام

دیدەی بە لووات دڵم نمەواست
قسمەی نەصیب ها کەردش بە راست

چەند واتەم مەینەت ئاخر کەردت راست
جە بێ لوطفی وێت هیممەتت نە واست

---

(٤) ئەم پارچە لە سەرەتاوە بە روونی ناوی (رەنجووری) لەسەر نووسراوە ، لێرەشدا (حاجی) نووسراوە دیارە دەبێ مەلا عومەری رەنجووری حەجیشی کردبێت • هەر لە دەسخەتەکەی بنەماڵەی (موفتی)دا پارچە شیعرێکی کەیش هەیە تەنها ناوی (حاجی). ــ بێ رەنجووری ــ لەسەر دانراوە ، ئێمەیش لێرەدا لەگەڵ شیعری رەنجووری‌دا ــ لەبەر خاتری (حاجی) ــ دای دەنێـــین •

دەروون بە ئاهیر گڕان مگریۆ
عەزاب سەختی یار جە یار بڕیۆ

قیامەت ئەوسان بە رووی دنیاوە
یاران جە یاران جیا میاوە

جە (لوح المحفوظ) نویسان پەرێم
یە گشت دووری تۆن سزا مدۆ پێم

(٦)

فەڵەك نەبەستم • • • • •
من چون کافران زونار نەبەستم

کلید تۆبەی ئیخلاص نەشکەستم
حەطای خانەدان باوات نەوەستم

جە دین و مەذهەب نەویم هەراسان
نەشیم جە مەذهەب (کلیسا) ناسان

بە بیر گەوران نەکەردم ئیقرار
نە ناڵام نە پای صەنەم (صەنعان)وار

تەوەن نەوەستەم بە کەعبەی ئەعظەم
بیسمیللای سوورەی بەرات نەدڕیەم

نە ژەندەم ناقووس صەدای رەهبانان
نەبەردەم سەجدەی بت جە بتخانان

چەهاردە مەعصووم نەکەردەم هیلاك
سینەی شای مەردان نەکەردەنم چاك

رەقیب چار یار رەسوول نەوانام
وە شای شەهیدان دەشنە نە شانام

جام کەیل غەم نەکێشام ئەوسەر
خار من نەپاشام نە رای پێغەمەر

فەڵەك جە دەرگات من چە گونامەن !
وە چنگ تۆوە هەر رۆ سزامەن ؟!

گونای من چێشەن فەڵەك واچە پێم !
بەی طەور رای شەش‌دەر بەستەنت نە رێم

تۆش' بە جەستەی من سوفتەو سۆزان بی
بە گەرد خاشخاش سمکۆی هۆزان بی

(٧)

دیدەم لێلاوەن . . .
دیدەم ! جە دووریت دیدەم لێلاوەن
پەی دیای دیدەت دیدەم بێ‌خاوەن
ئەسرین جە دیدەم چون سەیل وە تاوەن

گێسووی موشکینت پەخش‌و بڵاون
ئاوێزان وە رووی قورص ئافتاوەن

کرژەن گرنجەن ، گا لوول ، گا خاوەن
موعەطەر وە عەطر موشك‌و گوڵاوەن

چونکە ئامشۆت راگەی سەراوەن
جەو بۆنە کشت دیدەم پڕئاوەن

چون مەجنوون شینم نە هەردەو کاوەن
وە شەو مەنزڵگەم کاوو سەر خاوەن

دەروون چون کوورەی حەدداد وە تاوەن
مەقامم جە فەوق کەللەی پڕئاوەن

غەمناکی غەمبار بەختش سیاوەن
پەی نیم‌نیگای لەیل وە مەرگ نزداوەن

(٨)

قیبلەم نەمەندەن • • • • • • •
زەڕڕێ عەیش‌و ذەوق جە لام وەمەندەن

جەو ساوە نامەی جیاییت وەندەن
عەقڵ‌و فکرو فام هۆشم پەڕگەندەن

جارێ مەجنوون دەرس جونوون •••
مەقامم جە فەرع

شای شادیم جە حەبس غەمخانان بەندەن
خەلاصیش نیەن تا •••   ن

فیراقت سۆمای دوو دیدەم سەندەن
وە تاقی تەمای زیندەگیم کەندەن

فەڵەك بەدبەختیش وە بەختم شەندەن
غەمناکی زامش هەزارو ئەندەن (٥)

(٩)

هامسەران لاڵێ
ئارۆ راویار دیم سپی لاڵێ

نە جایزەنەخدان کەندەبی خاڵێ
ئەو خاڵەی پێمدان جە حالاَن حاڵێ

زەنەبخدان سپی ، خاڵ ماوی شێوە
شێوەشان مکەرد عاشقان لێوە

(٥) ئەم پارچەو (٣) پارچەکەی پێش ئەم لە دوای پارچەی (بای شەماڵ)ەوە ـ کەشیعری وەلی دێوانەیە ـ نووسراون بەڵام نازناوی (رەنجووری)یان لەسەر نەنووسراوە دەبێ ئەوەیش بڵێین لەم شیعرانەدا لەیەکچوون یان سۆزو هەناسەی (وەلی)یانە هەست دەکرێت بەتایبەتی پارچەی (٤) لەگەڵ پارچەی (دڵوەداخەوە)ی (وەلی)دا زۆر لەیەك دەچن

من لێوەی وەرین زامزەدەی خاصانْ
ئەو خاڵە هەم کەرد فامم هەراسان

شێوەی مەجنوونیم بەرز بی جە نۆوە
بەو خاڵ ماوی عەنبەرین بۆوە

ئیسە پەی سەودای ئەو خاڵ چون لالان
هەر خاڵخاڵمەن جە شای خاڵخاڵان

یا شای خاڵخاڵان ئەی شیرین خاڵە
ئەی نەوبەر نەمام ئەی غونچەی لاڵە

مەحفووظ جە ئافات دەور ئەییام بۆ
چەنی خاڵ وێش دنیاش بەکام بۆ

(رەنجوری)م یاران بێ سوودەن رەنجم
داغدار داغمای ئەو خاڵو زەنجم

(١٠)

شیرین دادم بۆ ... ...
تاکەی جە جەورت من هەر دادم بۆ ؟

تا کەی چون فەرهاد رەنج وە بادم بۆ ؟
شەرتبۆ بێ شەرتیت هەر بە یادم بۆ !

* * * *

من یە چەندساڵەن ، مەیۆ جە ویرم
وێنەی بەندیان حەبس زنجیرم

نەزانام کەردەن وە بێ شەرت‌و شۆن
دایم کۆگای غەم جە لام هەر وە کۆن

تا جەی دام‌و بەند من ئازادم بۆ
شەرت بۆ بێ‌شەرتیت هەر وە یادم بۆ

★ ★ ★ ★

ۆسەشان واتەن مەردان کامڵ
موراد جە کۆگای صەبر مبۆ حاصڵ

من چەند صەبرم کەرد هیچ نەدیم وایە
وایەو سەرمایەم گشت شی وە زایە

تاکۆچ دنیای بێ بنیادم بۆ
شەرت بۆ بێ شەرتیت هەر جە یادم بۆ

★ ★ ★ ★

چەند جەفام بەردەن بە وەقت‌و بێ وەخت
چەند کێشام نەزات هیجرانان سەخت

چمان باغەبان بێد زەرد کەردم
پارچە جە بارەی کردەم نەوەردم

تاگە چەم ئارای وەخت دادم بۆ
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

⋆ ⋆ ⋆ ⋆

توخم گوڵ کاشتم موغەیلان بەرشی
فەرمان خاصیم نافەرمان بەرشی

جە فام بێ سوودەن رەنجم هەر عەبەث
رەنج ناڕەوام هەنی وەسەن وەس

با رەنجەڕۆیی چون فەرهادم بۆ
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

⋆ ⋆ ⋆ ⋆

چەند قەسەم واردی ، ئازیز ! وە کەلام
چەند دەست مکێشای وە رەوضەی ئیمام

چەند شەو تا وە رۆ حەسرەتان وەردم
ساعەت وە ساعەت گران بی دەردم

داد جە دەست تۆن تا کەی دام بۆ ؟
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

⋆ ⋆ ⋆ ⋆

قیبلەم ! وەسەن وەس با بیۆ رامت
خەوف کەر جە قەسەم واردەی کەلامت

دڵ بیەن خەریك وە دانەی دامت
فامێ بەر بە دڵ با بیۆ فامت

(رەنجووری)م جە رەنج باڵاّ دادم بۆ
شەرت بۆ بێ شەرتیت هەر وە یادم بۆ

- ١١ -

چراخ دەرد نەبۆ • • •   • • •
تا تەن تاویای تاو دەرد نەبۆ

تا ماوام چون قەیس نە پای هەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

★ ★ ★ ★

تـا جەستەی خەستەم خاص پاماڵ نەبۆ
تـا سەر تا وە پا وە زووخاڵ نەبۆ

تـا دنیای شیرین جە لام تاڵ نەبۆ
تـا زبان جە راز لەنگ‌و لاڵ نەبۆ

تـا کوورەی دڵم تاو دەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

★ ★ ★ ★

تـا دیدەم شەوان وە بێ خاو نەبۆ
تـا ریشەی جەرگم وە زووخاو نەبۆ

تاکە بینایم گلاراو نەبۆ
نزگەرەو نالین گیانەلاو نەبۆ

تا خدێم گریان رۆی نەبەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

* * * *

تـا گۆش نەژنەوان چەم بێنوور نەبۆ
تـا بەدەن زەعیف زاتو زوور نەبۆ

تـا چەمەر جە لام (گل وە دوور) نەبۆ
تـا شین قەومان جە پای موور نەبۆ

زایەڵەی فەریاد قەومو فەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

* * * *

تـا رۆح جە قاڵب نە پەرواز نەبۆ
تـا تەن ماتو مەند گیرودار نەبۆ

تـا قاپی قەبر جە غەیب واز نەبۆ
تـا پەیك ئەجەل وە هامراز نەبۆ

تـا ماوای سەوم خاك سەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

* * * *

تـا شار خامۆش وە یانەم نەبۆ
تـا تەرك دنیای دێوانەم نەبۆ

تـا مونكەر نەكیر هامخانەم نەبۆ
تـا سەردی بازاڕ زەمانەم نەبۆ

(رەنجووری) تا تەن ڕێزەی گەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

(١٢)

شەماڵ صوب سەحەر . . . . !
شەماڵ صوبخێز وادەی صوبسەحەر !

نەسیم (حارق) بۆی عەطرو عەنبەر !
عەرزەی مەجنوون بەر ، نامەی لەیل ئاوەر !

پەڕەندەی بێ پەڕ ، ڕەوندەی راڕەو !
ئاوردەی كۆی گەنج خەزانەی خوسرەو !

دەلیل دەردان ، دۆست نەوهالان !
چەرخچی خێلات ، شارەزای مالان !

دەخیلم [بدحال !] زام خەتەرینم
فەرهادم جە داغ دووری شیرینم

مروەتەن نەسیم هۆرداره عەرزەم
شۆ وه پایەی تەخت وەرجە صوبحدەم

نەبا نەپای تەخت دەنگت ئیظهار بۆ
بە دەنگ تۆوه قیلەم بێدار بۆ

وەقتێ ستارەی صوب‌سەحەر خێزا
تاری شەو جە شەوق شەبەق گورێزا

شۆ وه پایەی تەخت بە وادەی جاران
بێدار مبۆوه چون هەردە جاران

بواچە : فەرهاد جە غەم خەجەڵات
من بە قاصیدی کیانا وەڵات

شەوێ جە شەوان بکەردی ئاخێز
(شیرین) سوار بۆ شەوێ وه (شەبدێز)

گیان شیرینم شای شیرین سوار
هۆردار نە خاك سیای سەرکۆسار

باد هەواڵان ئەر کارێ کەردی
شەوێ جە شەوان شیرین ئاوەردی

ئاوەردی پەریم بەو جامبازەوە
بەو خوردەخالان غەمزەو نازەوە

تا (حاجی) مەندەن [نوری !] دور شەماڵ
سەر فیدای شیرین ماڵ بەتۆ حەڵاڵ

× × ×

حەماغای دەربەندفەقەرە
(طالیعی)

کە چەند کەشکۆڵی کۆن ئەمسەرەو سەر بکەین و بە وردی چاوێك بە شیعرەکانیانا بگێڕین ناوی شاعیرێکی کوردمان بەرچاو دەکەوێ کە نازناوی (طالیع ، طالیعی) بۆ خۆی هەڵبژاردووە • خاوەنی ئەم نازناوە بە (حەماغای دەربەند فەقەرە) ناسراوە ، دوای ئەوەی چەند پارچە شیعری پەڕاگەندەی ناو کەشکۆڵە کوردییەکانی یەك بخەینەوەو لەسەر خۆ سەرنجێکیان بدەین ، دەبینین خاوەنی ئەم نازناوە هەستیارێکی گەورەی کورددەو ، بیرێکی وردو هەستێکی ناسکی هەبوەو ، شیعرەکانی پڕن لە وەسفی جوان و مانای ورد • بەسەرهاتی ئەم شاعیرەیشمان وەك زوربەی شاعیرانی کۆنمان نادیارو نەزانراوە •

لە (ژین)دا بەم جۆرە دەربارەی ئەم شاعیرە نووسراوە :

« حەماغا شاعیرێکی زگماك و نەخوێندەوار بووە ، نازناوی (تالعی)یە ، لە ناوەڕاستی سەدەی سیازدەهەمی هدا ژیاوە ، وە هاودەوری (ئەحمەد پاشای بابان) بووە ، حەماغا بێجگە لەوەی کە شاعیر بووە پیاوێکی دلێرو زەبردەست و بەخشندەیش بووە ، لەبەر ئەمە ئێلەکەی کردوویانە بە کوێخاو دەمڕاستی خۆیان • لەم

هەڵبەستەی خوارەوەیدا دەسگیرانەکەی کردووە بە (باز)و ئەو مێملەیش کە فڕاندوویەتی بە (شمقار)و ئەڵێ :

میرزام تەوارێ ۰۰۰» (۱) ۰

(۱)

چراخم ماران ۰۰۰۰۰۰
سەرسام بیم نە سام زەمزەمەی ماران

خاریجی بەیرام مەقتوول شماران
مکەردەن هەر یەك قەتڵ هەزاران

سەوادی دوو رەنگ طاوس نیگاران
مدرەوشۆ نە تەرح قەوس وەهاران

مایەی میشك چین ئاهوو تەتاران
جە ماران ماران سەرمایە داران

زەنگی ئەرقەمان سوپە سالاران
۰۰۰ قورص قەمەر روخساران

نەخش وە نەخش مەبان پەی راویاران
جەهدو جەختشەن چون بێقەراران

---

(۱) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ۱۳۵۰ ۰

هەرکۆ صەیادێ نە هەردەی ساران
چون کەفتەکاران بە بەندش ماران

منیش غافـل بیم جە راگوزاران
حەڵقەشان چون حەڵق حەڵقم وناران

بیم بە نەو نەخچیر ئەو طەر طەواران
خەلاصیم نیەن تا ئاخر کاران

فوغانم بەرز بی چون گەستەی ماران
(طالع)م نە بورج عەقرەب شوماران

(٢)

شیرین جەمـاڵش ......
شیرینتر جە ماه حوسنو جەماڵش

چون زەنگی ظوڵمات زوڵف روخسارش
منمانۆ چون نەجم حەب دانەی لاڵش

دوو ئەبرۆ چون قەوس نیکی سەربەستە
هیلالەن نە بورج قەمەر پەیوەستە

خاڵ رووی بەدر یا فەرق جیمەن
یا خەطط مەعکووس خامەی قەدیمەن ؟

قودرەت پەی قەضا خەم کەردەن وە قەصت
سەیف دەمو دڵڕێز [حی دەمو پر کست !]

دوو عەین شەهلای شاهان شەیداکەر
ئاشووبەی دەوران شۆڕش پەیداکەر

جە صەفحەی خورشید دیارەن رەنگ‌وەش
قەطرانی قەتتال ئەبیەض دڵکەش

دیاش وە دیدەی ئەهل دڵداران
ئۆف مدۆ نە جەرگ جەستەی هەزاران

خەططێ ئەلف‌وار کەشیدەن جە سیم
جە مابەین عەین ساختەن دوو نیم

مەشهوور دەمێنێ جە (بین العوام)
ئەڵماس جە دوڕ واستەن قیام

نەفەس بۆی حەیات جێش مێو دەمدەم
باوای ئەنفاس مەسیحای مەریەم

دەهەن چون خونچەی سەحەرنەشکوفتە
بە ناوەقت ژاڵەی صوبحدەم سوفتە

یا سیرر میقراض (لم یزل) گەستەن
یا نووك مینقاز بولبول شکەستەن

دوو پەڕەی گوڵنار دەورش دان عەجەب
لەعل روممانەن مەشهوورەن وە لەب

نارنج گۆی زنج صونع بێ هەمتا
رەونەق بەخش سەنگ فیردەوس ئەعلا

نەدیدەن دیدەی ئەیامی بێ تار
نارنج نەورەنگ یا سیب (خوان سار)

شەفاقتەر جە شەوق ستارەی سەحەر
نەصبەن جە دامان دائیرەی قەمەر

گەردەن مینارەنگ صوراحی صیفەت
صافیش وە مینا چەند دادەن خەفەت

کەیلەن جە بادەی شاهان پەسەندە
ئەقواتەر جە مەی ئەربەعین مەندە

نوورینتەر جە نوور بلوور مەعدەن
عەکس ئەو گەردەن ئافتابی رەوشەن

سینە نەرمو صاف سەفیدتەر جە عاج
جە تاف قاقوم نەصبەن وە تاراج

مرواریدو ماه بە هەم بێختەن
جە مەغز هەردوو لەوحش رێختەن

ئەر مبۆ مومکین بۆسەش بێ خیلاف
لە مەغزو لەبان تا وە فەرق ناف

دوو ئەنجوم دوو نار دوو غونچەی نەوخێز
سەرکێشان نە بورج بەیضای کافوور بێز

چون تازە توففاخ کرد گوڵ نەدەم
عاریفان بەردەن نامشان وە مەم

ئەر بدۆ لێدان شەماڵ موشفیق
موعەططەر مبۆ ناحیەی مەشریق

شکەم صەفحەی سیم حەیاتبەخش دورر
شیشە سان جە صاف ئاب حەیات پڕ

قامەت قەدد سەرو سەرجۆی سەلسەبیل
... طووبا وە عەرعەر دەلیـل

... جاستان خەرام چون پەری
بوم شەمس مونیر شەرق خاوەری

شیرینی (شیرین) چون کەردەن بێ عەیب
بنازوون وە صونع دانای سیرڕ غەیب

کۆتاکەر کەلام (طالیعی) زەخمین
دڵزەدەی ناواك پەیكان (شیرین)

هەر جە حوققەی ناف تا ئیقلیم پا
سەنگەرچەی پەنجەی حەنایی حەمرا
[بانیو !] جە بەطن شعر عالەم فام
کان عیصمەتەن مەخفی بۆ جە عام
بنمانۆ نیهان نە پەردەی پێوار
نیگاکەر (طالیع) وە کێ مبۆ یار ؟

(۳)

قیلەم ئیتتیفاق ... ...
قیلەم ئەر مبوت چەنیم ئیتتیفاق

ئەر دەوا کەری دەردان فیراق
مبوون وە سەرگەرد خالآن طاق‌طاق

بینایی دیدەم ! گوزیدەی ئافاق !
دڵ بە تۆن مایل هەم بە تۆن عوششاق

تایێ جە تاتای گێسووی پڕ نیفاق
یا بۆیێ نە عەکس خالآن ئەزراق

عەطاکەر وە حاڵ جەستەی ئینحیراق
باعیثەن پەی کەیف دڵ مدان مەذاق

تاکەی هەر دەنگت بەرز بۆ جە ئافاق
هەر طاق‌طاقەمەن چون طەیر طاق‌طاق

(طالبع) تا زیندەی دەور ئافاقەن
چون طەیر طاق طاق ویردش هەر طاقەن

(٤)

من جە تۆ جیا ... ...
هەرکەس کەردەبۆ من جە تۆ جیا

هانام وە بارگەی بورج ئەنبیا
کۆی غەم نەدۆش بۆ ، سەر تا پا سیا

بە شمشێر مەرگ جەستە زەخمین بۆ
[صاف غارا بو عەرەق !] زەمین بۆ

مەئیووس جە ئەلطاف ئەنعام حەق بۆ
فەرقش چون میقراض کاتب وە شەق بۆ

کەللەش گەرمئالوود ، جگەر پارە بۆ
ئەعضاش چون خارپشت پڕ جە خارە بۆ

دایم چون مەعلوول خەستەو مەلوول بۆ
شەرمەندەی دیوان بەزم رەسوول بۆ

مەقامش نە موڵك نە کونج دۆزەخ بۆ
گاهێ ئاتەشناك گاهێ چون یەخ بۆ

نەساڵش مانۆ ، نە رۆزەش ، نە ماھ
عومرش چون یەکدەم بویەرۆ ناگاھ

چونکە ئەی نەردە شانای جە بەیندا
تۆ بەرد ئەو حیجاب من دا وە تەوندا

زیانش چێش بی جە صەد رۆ جارێ
بوینام باڵات من نە پێوارێ ؟

یاخۆ جە ماھێ یەك دەم دیدارت
دوو عەین مەخموور ئاھوو تەتارت

بدیام جە ناوەقت روێ من جە دوور
بە ئاوای ئەنوار بریقەی کۆی طوور

کەفافەن پەی حاڵ جەستەی پڕ نارم
نوور مدا وە عەین بینایی تارم

سا قەسەم وە قەوس ئەبرۆی خەمیدەت
قەزەخوار کێشان نە دەور دیدەت

بە دیدەت سەوگەن تاراج دین دا
بەو زوبەرجەد خاڵ ها نە جەبیندا

بەو بەدر مونیر نە چیهرەت پەیدان
چون شەمس خاوەر نە عالەم هۆردان

بەو گێسووی موشکین سەوادی خەمخەم
چون (میم) (حامیم) دەم گەرتەن نە دەم

بەو غونچەی دەهان حەق کەردەن ئیجاد
ها نە بورج بەدر چون تەختەی ئوستاد

بەو نارنج رەنج ترنجو غەبغەب
بەرجەستەن نە فەوق مینای بولعەجەب

بەو لەوح سینەی سیمین سای سادە
دوو غونچەی نەوخێز تێدا ستادە

هەر یەك مایەی شەرط (بسم الله) پێشەن
هەرکەس ئیسلامەن چێش بە ئەندێشەن

خەتم سەوگەندم طوول بالآتەن
(طالیع) تا زیندەن سەرش نە راتەن !

(٥)

موبارەك قەدەم ... ... !
صەحیحونەسەب موبارەك قەدەم !

مەغز کەللەی قەند ئەجزای دەردو غەم !
نەفەس دەوای مەرگ عیسای بن مەریەم !

طولووع جه طالیع بورج سەعد کەردە !
باعیث حەیات صەد ساڵە موردە !

(احیاء الحیات) ، مەسیحا دەهەن !
مەلایك مەقام ، فریشتە مەسکەن !

تیججار مایەی عەبیرات فەنن !
عەططار کۆی میسك جە خۆتەن وەطەن !

غەزال غازی غەزاکەردەی دڵ !
چریدەی چووزەی سەنگەرچەی سونبوڵ !

طەوار تەڕلان طەیر هوما فەڕ !
چنگت بە هووناو دڵەی عاشق تەڕ !

سەر وە پای ئەنهار سەرجۆی سەلسەبیل !
طوول طووبا قەد قیامەت دەلیل !

نەوهاڵ نەوخێز نەوڕەستەی چەمەن !
نازکتر جە وەڵگ شکۆفەی سەمەن !

شەمع شەبوستان ، جەمین جام جەم !
تۆپ گوڵ صوورەت ، عەقد غونچەدەم !

عاریض جە مایەی ئیعجاز مونەووەر !
ماهتاب شەب شوعاع خاوەر !

عەین عینایەت عەطاکەردەی حەق !
گێسوو سەواد ڕەنگ ، سیمای صوبشەبەق !

بەو بەشق قەدیم تەواناى [بەرەق !]
بە باڵ بەیداغ غەزایی خەندەق

بەو شوعاع شەوق جەبین جامت
بەو نازو ئەنداز عیشوەی خەرامت

موشکڵێ داروون جە دڵ بەردەن تاب
صەحن سەرای زەوق من کەردەن خەراب

دەورم دا دەوران دایرەی شەش طاق
گوڵێ وە بێ خار نەدیم جە ئافاق

ئەر جە باغستان ئەر جە گوڵزارەن
جە هەر کۆ گوڵێن ئالوودەی خارەن

ئەلخوصووص گوڵێ چون تۆ عەجەب ڕەنگ
بۆی عەطرت مشۆ فەرسەنگ وە فەرسەنگ

مەگەر جە فیردەوس باقی پەیدا بۆ
یاخۆ جە گوڵزار ڕەوضەی ئەعلا بۆ

خارێ نەپادا دایم پەیوەستەن
جە داخ ئەو خار جەستەی من خەستەن

قەسەم بەو تۆمار طورڕەی موشکینت
بەو بەدر مونیر صەفحەی جەمینت

بەو سەیف ئەبرۆت سەوادی ئەزەل
هەرکەس موینۆش مەوینۆ ئەجەل

جەو ساوە دیدەم وە دیدەت یاوان
ناڵەم باڵا سەند جە سەر کلاوان

فوغانم پەی وێم ، مناڵووم پەی گوڵ
خارو گوڵ وە هەم کارێوەن موشکڵ

سا مەر بە ئەلطاف دانای بێ قیاس
بەرباد کەرۆ خار گوڵ کەرۆ خەلاس

وەرنە (طالعی) زامزەدەی فەلەك
زامش هەزارەن ، ئەو هەزارو یەك

(٦)

قیبلەم بـە هیممەت ... ...
قیبلەم فیدات بام موازۆن هیممەت

هیچ نیەن چارەم ، نەداروون قودرەت
عیلاجم ئێدەن بوازۆن هیممەت

سەعیو کۆششم ـ نوور بینایم ،
رەفیق موشفیق راز تەنهایم ـ

نار فیراقت جە فەرقم بەرزەن
شوعلەی شەمئاسات شەرارە طەرزەن

رەونەقم جە رەنگ زەعفەران تارەن
زەردیو زەبوونیم گەوهەر وە بارەن

دیدەم ! بینایم نە راگەی راتەن
پەی نەدین تۆ رەنگ زوڵماتەن

مەردومەك نە مەوج بەحرەین ئەندۆ
دەور مەدام پەی نەدین تۆ (!)

نەفەس جە سینەم بە ئاوای جەرەس
گەرتەن قاعیدەی (ضیقة النفس)

صەدای تەپڵ دڵ نە تۆی دەروووندا
دەنگ دا نە ئەفلاك شی وە هامووندا

زەنگەی دەنگ ساز جە ریشەی ئەعزام
(کەمانچە) میثال ماوەرۆ مەقام

قەدم چون (کەمان) کەمین ئاوەردەن
خەیلێ جە کەمان خەیاڵم کەردەن

بانگ رسوایم نه عالەم بەرزەن
زیندەگیم زیاد مەردەنیم فەرزەن

نه خوردو نه خاو نه ئاراممەن
نامت بە ئەوراد صوبحو شاممەن

گشت جە عیشق تۆن شەهەنشای دڵبەر
لەب پەڕەی گوڵنار عەقیق ئەحمەر

جەمین جام صاف جیهان نومای جەم
طولووع ئەنوەر بەیضای صوبحدەم

قامەت قەد طوول طووبا سەلسەبیل
نەهاڵ نەوخێز دەست جوبرەئیل

عیشق تۆ بەی طەور نە دڵ کەردەن کار
غەیر جە تۆ جە لام (لیس في الدیار)

کەسێ عیشق یار جە دڵ بۆ موقیم
عاجزەن جە دەست لوقمان حەکیم

دەوای دەرد عیشق پەی وەصڵ دڵبەر
نمەبۆ خەلاص تا وە ڕۆی مەحشەر

(طالع) (٢) ئەر کەسێ زەخم نێش بار بۆ
چۆن مبۆ خەلاص لوقمان هەزار بۆ ؟!

جفتێ سیاحەی چون طوغرای مەنجووق
سەراوێز نە ئەوج مەکان جە عەیووق

غەبرا موزەیەن میشکین موسەلسەل
شکەن بەر طوغرای •• موطەووەل

سیاتەر جە باڵ پەڕ پەرەستوو
نازکتەر جە فیکر بیکر ئەرەستوو

ئەفشان کەردەن میشك وە رووی کافووردا
چون سوورەی (واللیل) وە صەفحەی نووردا

چلیپا چەوگان بەند زنجیرەن
خەم ئەندەر خەمەن مورغ دڵگیرەن

چەنبەری چەنبەر سەرکەشەی سەرکەش
میشك چین چین ریشەی دڵان کەش

هیندووی سیاکار دەیجووری شەب رەنگ
رشتەی کافرکێش زوونناری فەرەنگ

---

(٢) لێرەدا نازناوی شاعیر نووسراوەو وایش پێ‌دەچێ پارچە شیعرەکە کۆتایی هاتبێت ، بەڵام نووسەر هیچ شتێکی لەم رووەوە روون نەکردووەتەوە •

رایحەی رۆحەن تاتاش مدۆ سوو
عارفان بەردەن نامش بە : (گێسوو)

(طالع) جەو سەبەب سینەش چاك چاكەن
ماران ئاوێزان دۆش ضەحاكەن

(٧)

دڵ پەی تۆن مایل ••• •••
وە دیدەت سەوگەند دڵ وە تۆن مایل

نوور بینایم شیرین شەمایل
کێ وە باڵای تۆ مبۆن حەمایل ؟!

زیندەگیم نەمەند عومرم بی زایل
روێ وە رووی تۆ نەبیم موقابیل

بەشق رای ئەڵڵا مەکەران سایل
حەق، واچە پەرێم هیچ نەبۆت حایل

ئەر تۆ وە ئەرواح جێم مبی قایل
فیدای فەرقت بام وە بێ دەلایل

وەرنە سۆزانەن وە سۆز هایـل
سۆز عیشق تۆ من کەردەن زایل

بەرزەن بڵێسەم جە گشت حەوایل
(طالع) بی وە پەند (بین القبایل)

(٨)

قیلەم فیداتم • • • • • •
هەرتاکە مەردەن من وە فیداتم

غولامان دەستوور نە خاكپاتم
تـا سەرم زیندەن هەر وە تەماتم

* * * *

لەعل قیمەتی پارچەی ئەلماسم
خواجەی من تۆنی ، هەر تۆ مشناسم

غولام زەڕسەند ، عەبد ئیخلاصم
تۆ گەوهەر ئەمن پەرێت غەوواصم

ئەگەر نیم ساعەت نە رووی بیساتم
تـا سەرم زیندەن هەر وە تەماتم

* * * *

کۆکەنم پەرێت چون (فەرهاد) چین
چون (صەنعان) پەرێت بەر مشووم جە دین

چون مەجنوون زووخاو وێم مکەروون نۆش
چون بەهرام پەرێت مبوون نمەدپۆش

چون یوسف خەریك چاهی زوڵماتم
تـا سەرم زیندەن هەر وە تەماتم
* * * *

بەڵێ بە شەرتێ ، جەمین پەڕەی گوڵ ،
رەویەی بێشەرتی ناوەری نە دڵ

ئەر صەد هەزار کەس طەعنە بدان پێت
قیبلەم تۆ مەویەر جە غولام وێت

ئەر ساتێ نامت بەرشۆ جە ویرم
چون فەڕەنگیان صەنەم بۆ پیرم

ئەر لەحظێ مەیلت فەرامۆشم بۆ
پیاڵەی مەجنوون بەیدی نۆشم بۆ

ئازیز سەوگەندم بە داناى داوەر
بە رەوضەی پڕنوور سەید سەروەر

شەرت بۆ تا ئەو رۆ بەر مشۆ گیانم
هەر نام تۆ بۆ ویرد زوبانم

باقی چێش واچۆ حاڵزان حاڵم
هەرچەند بێ مەیلی قەزات وە ماڵم

(٩)

سەبەب کار یـــار ٠٠٠ ٠٠٠
یا حەی یا قەیيووم سەبەب کار یار

فانی بۆ جه دەهر مونقەطیع ئاثار
عومرش کۆتا بۆ بسووچنۆ بە نار

فەوت باریقەی بەرق فەڵەك بۆ
مەئواش جە تەحتەین (ثەور) و (سەمەك) بۆ

شەفەق نە دیدەش وێنەی دەیجوور بۆ
کاسەی بیناییش مەنزڵگای موور بۆ

مەحبووس ئازار مەعلوول دەرد بۆ
مدام چون [ئـاهر !] سەرتاپا سەرد بۆ !

بە ئاو ئەی جەرگم لەتلەت خەستە بۆ
یەك رۆ نیمەساغ صەد رۆ خەستە بۆ

من بەدیم چێش بی ئێد کەرد نە کارم
بەی تەور مەئیووس بیم جە دین یارم ؟

چونکە ئەو بەدکار بەدد بەد شیعار
غەددار خاین خەیانەت ئەطوار

کەفافەن پەی من جە ساڵێ یەك بار
بوینام جە دوور طووڵ باڵای یار

یاخۆ جە ماهێ یەك دەم دیدارش
بدیام پەی ئارام شەوق روخسارش

تا شەوق شوعاع شەمس خاوەر بۆ
تا (طالیع) جە دەهر وە زیندەی سەر بۆ

شەرت بۆ بێ دۆعا نەکێشووم نەفەس
تاکە سەبەبکار مبۆ وە قەقنەس (٣)

(١٠)

میرزام تەوارێ ٠ ٠ ٠ ٠ ٠ ٠
شێروان بازێ تەڕلان تەوارێ

چوست تێزپەرواز شیرین شکارێ
یاوا وە دەستم نە پای کۆهساری

دڵ بێ ئیختیار موبتەلای باز بی
عەقڵو فکرو فام گشت نە پەرواز بی

وە صەد نەزاکەت تەرتیب باز دام
ئەسبابش نە جورمِ ئەعضای وێم سازدام

جە صوب تا ئێوار جە شامِ تا سەحەر
وازام چەنیو باز وێنەی بازیکەر

(٣) ئەم شیعرانەی (طالیعی) لە پارچەی یەکەمەوە تا هەشتەم لە نوسخەی (موفتی) وەرگیراون ، پارچەی نۆو دەیش لە کەشکۆلی مەلا فەتاح وەرگیراون ٠

ئەووەڵ نە عەینم عەیان کەردم جاش
مەقام عەینەین کەردم وە مەئواش

کلاوش نە پۆست فەرقم قەرار دام
تاکە (فەرقەدان) فەرق نەبۆ مدام

بەند ریشەی دڵ کەردم وە (جلغووش)
سازدام طوعمەی جەرگ پەی بانگ قوقووش

پارچەی ئیستیخوان گەردن کەردم واز
کەردم بە وەتراق باز تیژپەرواز

تایێ جە تۆمار هەستی جەستەم سەند
وەستم نە پای باز نە جای پارچەی بەند

دەورانش پەی حیفظ وە موژگان تەندم
پەی نشینگەی باز شۆخ دڵبەندم

شاد بیم چەنیو باز شاهانە دەستوور
نە (خوسرەو) زانام نە (بەهرام گوور)

بێ خەبەر جە مەکر دەور ئەفلاك بیم
لاقەید جە شۆڕش دایەرەی خاك بیم

ناگاه شنمقارێ شووم بێ ئارام
ئاشووب دەوران ظوڵمکەردەی بێ ڕام

هوجووم کەرد نە چەرخ بە یەك پڕتابش
رفانا بازم چەنیو ئەسبابش

من لەو جاگە مام سەراسیمەوار
غەڵطان بیم جە خاك وە بانگ‌و هاوار

لەو دوا خێزام وە زاری‌و مەلاڵ
روو کەردم ئەو شۆن شمقارِ قەتاڵ

هەر چەند قووقووم کەرد هیچ نەداشت ئەثەر
عەدەم بی نە عەین باز ناز پەروەر

میرزام ! جەو رۆژە بازم نایابەن
زیندەگیم زاری‌و ذەوقم عەزابەن

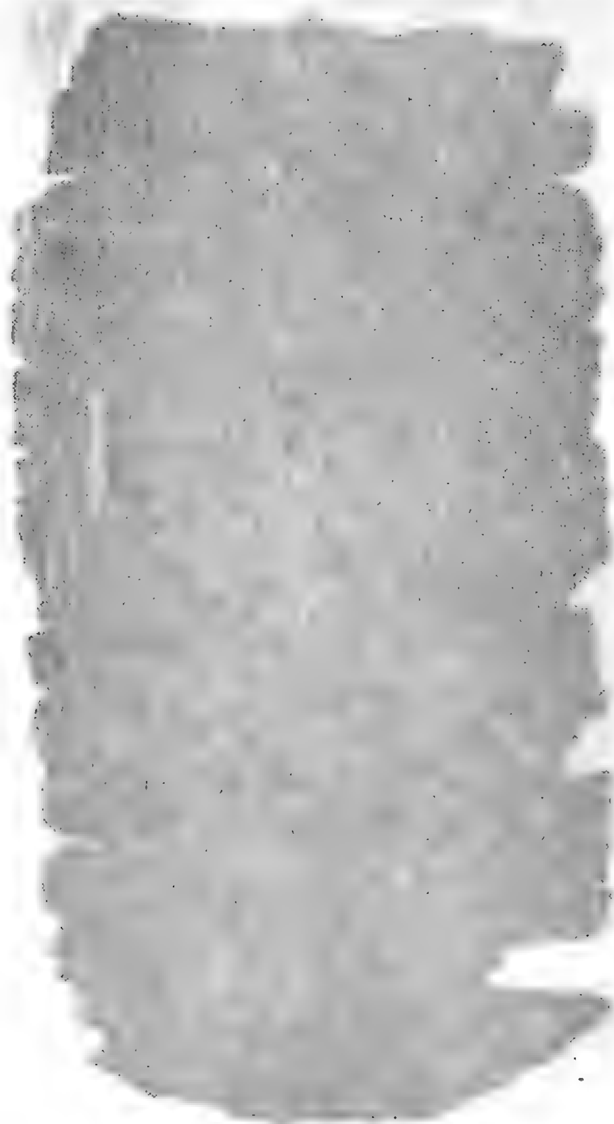
مورید قودرەت (مالك الاعجاز)
بە ئیعجاز وێش باز ماوەرۆ باز

وەرنە (طالیعی) چێش مێۆ جە دەست ؟
خەستەو غەم نە دۆش زەعیف‌و دەس‌بەست (٤)

× × ×

---

(٤) ئەم پارچە لە ژمارە (١٣٥٠)ی رۆژنامەی (ژین)یشدا بلاوکراوەتەوە ٠

نموونەی لاپەڕەیەکی دەسخەتی (موفتی)

مەلا وەڵەوخان

دەربارەی ئەم شاعیرە لە گۆڤارو رۆژنامەکاندا ـ ئەوەندەی من دەستم پیایاندا گەییشتووە ـ شتێکم دەست نەکەوتووە ، لە شیعرەکانیدا ناوی (هەرسین)و (چەمچەماڵ) ـ چەمچەماڵی کوردستانی ئێران ـ و چەند جێگەی کوردستانی ئەودیو دەهێنێ .. پێ‌دەچێت خەڵکی ئەو ناوچانە بێت .

مامۆستا نەجمەدین مەلا لە (مینای شکستە)دا بەم شێوە باسی کردووە :

« ئەم زاتە لەگەڵ مەولەوی ـ سەید عەبدولڕەحیم ـدا هاوعەصر = هاوچاخن ، شیعرەکانی زۆر وردو ئاهەنگ دارە . لەسەر ئوسلووب‌و شێوەی مەولەوی شیعری وتووە » (١) .

(١)

شیرین نیگاتەن شیرین نیگاتەن
چەند وەختەن چون باز شێروان نیگاتەن

مەعلومەن عیصمەت نە پێش پاتەن
نەزانام پی حاڵ کێ تەمەزاتەن

---

(١) بڕوانە (مینای شکستە) کۆکردنەوەی مامۆستا نەجمەدین مەلا (دەستخەت) ل : ٢٠٠ .

مویئوون چەند وەخت فیکر خدێتەن
تۆ بەی شۆخی [شیت !] شەیدایی کێتەن

حەیفەن تۆ وە تەخت بلند جاییوە
تەن وە تۆی خەفتان تورمەی شاهیوە

وەستەنت ماران زەنگی نە گەردەن
دایم های نە فیکر تەمەننا کەردەن

دەس کۆتا بکە ، یە رەفتار نیە
ئامشۆی وە گەرم صوب ئێوار نیە

ئیشارەی دیدەی پڕ خومار نیە
وە تەحقیق بزان میرشکار نیە

میرشکارت کێن ؟ کێ فامت بەردەن ؟
مەعلوومەن هەوای شکارت کەردەن !

راسەن سەودای عیشق جە ئەزەل بیەن
(مەلا) هامەقەڕ هاموەزنت نیەن

سەبەبت ئێدەن سامت سەنگیەن
بویت وە (لەیلێ) (مەجنوون)ت نیەن

(فەرهاد)ت کێیەن (شیرین) نامتە ؟
تۆ (گوڵەندام)ی کێ (بەهرام)تە ؟

یه پای کێ نه پێچ حه‌لقه‌ی دامته ؟
کێ موحتاج وه زوڵف لوول‌و خامته ؟

ده‌رد دڵداری که‌س چار نه‌وه‌رده‌ن
(وێت) مه‌ده‌ر وه کوشت (مه‌ڵلا)وه مه‌رده‌ن

وه‌س بشۆ نه فیکر ده‌رد منالان
(وێت) مه‌ده‌ر وه کوشت (مه‌ڵلا) وه تالان

(٢)

شیرین قـه‌رار دا ••• •••
شیرین ئه‌ساسه‌ی [سروین !] قه‌رار دا

ده‌س ئاوه‌رد وه زوڵف تارنده‌ی تاردا
چون طوورڕه‌ی فه‌ڕه‌نگ شا وه خونکار دا

ده‌سته دام دێز ده‌یجوور شه‌وڕه‌نگ
••• تاکیش پڕ پێچ سه‌ر مه‌ودای چل چه‌نگ

سیایی سه‌رلوول چین داده‌ی چه‌مه‌ر
لوول‌داده‌ی ده‌وران دایه‌ره‌ی قه‌مه‌ر

ده‌س به‌رد عه‌ره‌قچین تورمه‌ی تاق‌زه‌ڕ
قه‌رار دا وه بان چه‌تر بۆرچین په‌ڕ

ڕێزەی زبانە مەوج میقراز گاز
قەرخ قەیچیپاچ سەر پارچەی میقراز

پەڕ پاچ پای پەرچ پای عەرەقچین کەرد
نە پای عەرەقچین پەرچەم وە چین کەرد

سەراوێز وە پای کەچکوڵای کەچدا
شێوەی لوولی قەرخ قازاخی بەچدا

لوولەن پەشێوەن وە جەمینەوە
پەخشەن وە پای چین عەرەقچینەوە

تەفرەقەن وە رووی سمای لاڵـەوە
پەرگەندەن وە پێچ پای دەسماڵەوە

حەنایی زوڵفان کەرك بۆرچین بەط
نەرمتر نە پەڕ تووك بەطان شەط

[سیر خورر وچەء !] خاڵ حەبەشیو نیلی
لوولی ناف چون لوول لەولاوان لوولی

لەیلێ وەو رەفتار خەرامانەوە
چە خاسەن وە تۆی تای کەتانەوە

(مەڵلا) تەجرەبەی خاڵ لەیلش بی
(مەجنوون) بەڕنشین کۆی (دوجەیل)ش بی

(٣)

لەیل وە نـازەوە ••••••
نیم‌نیگای لەیلیٚ ها وە نازەوە

شێوەی ناز وە ناز عەقرەب گازەوە
ناز وە عەقرەب گاز بیٚ ئیجازەوە

سەر وە کڵاوچەی قەڵەم‌کارەوە
سەرپۆش ها وە تووك طاوس‌تارەوە

چەرخ‌ئاسا ئامان جەو پێوارەوە
صەنعان مەجووس کەرد وە زوونارەوە

جام جەم وە بەرق، بەیزا بێزەوە
صوب وە ستارەی سەحەرخێزەوە

پەڕ داڵ دا وە تووك میقراض گەستەوە
سەر وە شیرازەی ئەبرۆی مەستەوە

وە سیا زوڵفان دەستە دەستەوە
چەند کەس ها وە زام [جی !] نە رەستەوە

عەین کەرد وە نیگای ئاهووی بەڕەوە
ها وە گرد مەیل هاموون هەڕەوە

موژگان چون پەیکان تەیموور پەڕەوە
مەر پەڕ داڵ وە هوون شۆڕ بەشەڕەوە

مەر سیمای شیرین وە جامرێزەوە
وەو حەرەمسەرای شای پەروێزەوە

دەم وەو مەزەی ئاو مەعجووناتەوە
کەیلەن وەو عەتر ئـاو نەباتەوە

خضرش زینده کەرد وە حەیاتەوە
ئەسکەندەرش بەرد وە زوڵماتەوە

گەردەن وەو مینای (ماء الورد)ەوە
وەو دەستەی خاڵان لاجیوەردەوە

سەوزەی خاڵ وە پای لیمۆی زەردەوە
ئەو خاڵ فەرهاد دا ئەو وە [سەردەوە !]

چون بریقەی بەرق وەو شەفافەوە
مەر ئەنجوم وە ئەوج قوللەی قافەوە

تەختەی خاڵ وە دەور حوقەی نافەوە
مەر پەروین وە چەرخ نیلی بافەوە

× × ×

طاقچین نەرگس دەست وەو پیاڵـەوە
وەو پیاڵەی زەڕ تازە قاڵەوە

× × ×

نارنجش وە بورج دووهەفت ساڵەوە
چون بەحرێ نە صوب وەو قەواڵـەوە

وەختێ مکەردش لا وە مەیلەوە
منیاش کلاوچەی ناز وە کەیلەوە

(مەڵـلا) وە هەوای ناز لەیلەوە
چون قەیس ها وە کاو کۆی دوجەیلەوە

(٤)

شیرین مەدهـۆش کەرد ••••••
چەرخنا عەینەین هۆشم مەدهۆش کەرد

عەرەقچین وە تووك سمۆر سەرپۆش کەرد
(نەجد) وە (قەیس) بەخشا (نەوفل) زەهرنۆش کەرد

چەتر خەم نە گنج تاق ئەبرۆش کەرد
وە ئەبرۆش (صەنعان) دین فەرامۆش کەرد

سان سوعبانان هەژدەر نە دۆش کەرد
چون سیلسیلەی سان حەبەش خورۆش کەرد

نیمچە خەدەنگان وە زەهر ئالۆش کەرد
(رۆیتەن) کوشتەی خاو خامۆش کەرد

حەلقەی گۆشوارەی تەلا نە گۆش کەرد
سەماعەت نە جەمع ئەحیا ئەترۆش کەرد

ڕێزەی ڕازانش (خوسرەو) بێ‌هۆش گەرد
(فەرهاد) فانی بی بینای (شێرۆ)ش کەرد

نیگای نەوجەمین دوو هەفتە پۆش کەرد
(مەلا) پەرێ مەوت وێش ئارەزۆش کەرد

(٥)

شانشینەوە شانشینیەوە ....
لەیل وە قەسر زەڕ شانشینەوە

چەشمو ناز دیا وە رووی قینەوە
پەرێوار پێکا وە کەمینەوە

زینەت وە پای تاق سەراوینەوە
سەر وە زنجیرەی سەر زەڕینەوە

چین وە چەتر پای عەرەقچینەوە
قەرخ وە قەیچی‌پاچ فەرەنگینەوە

ئەبرووان وە سەیف (صەیف‌و زینە)وە
چە خاس خەم وەردەن وە خەمینەوە

موژانان وە صاف سوهانینەوە
[ایش !]وە کوشتەی گاز عەقرەوینەوە

عەین وە نیگای ناز ئاهووبینەوە
مێڵ کەش وە گەرد سورمەی [توینوە !]

شێوەی پای شەدەی وە شیرینەوە
موراجەعە کەرد نە (هەرسین)ەوە

هێمای (شەودێز)ش ها وە زینەوە
(فەرهاد) کوشت وە کاو بێستووینەوە

شکار ئامۆزەن نە شاهینەوە
پەی کوشتەی (مەڵاڵ) چنگ وە هوینەوە

(٦)

شای وەڵەد چاوان ••••••
غەزاڵەی خۆتەن شای وەڵەذ چاوان
شێوەت مەر (شیرین) ئەرمەنی ماوان
نیم نیگات (فەرهاد) کوشت وە بێ تاوان

× × ×

ئەو شەرتو ئیقرار شیرین ئەو یاد کەر
عیشق و دڵداریت دانگێ زیاد کەر
ئارەزووی دیدار دین (فەرهاد) کەر
(شەودێز) نە حەلقەی کەمەند ئازاد کەر
وێت بپۆش وە رەخت شەورەنگ شتاوان
نیم نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

× × ×

شەودێزت زین کەرد وە ئفاقەوە
وەو رەختو رەشمەی تەمتەراقەوە
دەماخت وە بورج کۆی ئافاقەوە
بێخەوف نە (زەنگیی) نەو سەر تاقەوە
شەماڵ بۆی عەترت وە (کۆکەن) یاوان
نیمنیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان
× × ×
چون شیرین نە بورج پەنجەرەی (جامڕێز)
وەس کەر نیگای ناز عەین ئاهووبێز
وەس دەر ستێزەی (شێرۆ)ی شەپەنگێز
با نەوەرۆ هوون خوسرەو پەروێز
شێرۆ پەرێت جەرگ خوسرەو شکاوان
نیمنیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان
× × ×
شێوەی مەحبوبیت ها وە خاڵەوە
رەسمت مەنشوورەن نەی مەحاڵەوە
قەتارەی گوڵەنگ لاڵو باڵەوە
تەشریف بەر وە زێد (چەمچەماڵ)ەوە
(چەمچەماڵ) نە شاه سەندت نە باوان
نیمنیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان
× × ×

شێوەی مەحبووبیت وە شیرینەوە .
قەدەم رەنجەکەر نە (هەرسین)ەوە
تەشریف بەر وە کاو بێستووینەوە
وە مەیل وەرین فەرهاد وینەوە
وە نازنازەوە چەرخنای چاوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

× × ×

حەیفەن پەی شەخسێ صاحیب جەمین بۆ
وە قامەت لەیلێ وە رەنگ شیرین بۆ
عیشق و دڵداریش وە خەشم و قین بۆ
چون شیرین قاتڵ فەرهاد چین بۆ
حسابت ئێدەن نە پای حساوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

(٧)

سەوزەی سیاچەم ••••••
من داخێن کەردەن سەوزەی سیاچەم

وەختێ زوڵف و پرچ لوول مدەی وە هەم
عالەم بەدحاڵەن وە خاڵت قەسەم

پرچت لوول مەکەر عالەم پەشێوەن
لێوت مەنمانە (مەڵلا) پێش لێوەن

بەو دیدەت وە کەیل سورمەی ... مەکەر
پرچت وە پەرچین رووی جەمین مەکەر

دەس ماوەر وە زوڵف سیازووخاڵـدا
پرچت لوول مەکەر وە رووی دەسماڵدا

پرچت لوول مەکەر گل مەلوولتەن
مەلوولیم وێنەی پرچ لوولتەن

وێنەی داخیان دڵ داخین مەکەر
(مەڵلا) داخی زوڵف قـازاخی مەکەر

هەنی وەسەن ناز ئیشارەی چاوان
ئاخر زەرەرت وە (مەڵلا) یاوان

سەوزەی سیاچەم ، پرچلوول ، چاومەست
پرچ لوول تۆ من کوشتەن وە قەست

ئیشارەی دیدەت وە من منمانی
مەگەر وە ئەنقەست گیانم مستانی

(مەڵلا) مکێشۆ نازت وە ئەنداز
پرچ لوول تۆ من کوشتەن وە ناز

هەر هام وەو حالات پەشێو حاڵەوە
وەس تەمەنناکەر نە دەرماڵەوە

جەرگ و دڵم دای وە پەیکانەوە
وەس تەمەنناکەر نە ئەیوانەوە

سەوزە ناز مەکەر ! نازکێشت کیەن ؟!
نازکێشت مەڵلان ! مەڵلا شێت بیەن !

بەو قورئان قەسەم ، شای شەکەر رازان ،
هەر کفن مەندەن پەرێم بورازان

نە پای ئامشۆ ، نە ڕای دڵ نیەن
مەڵلا ئینتیزار سەوزەی پرچلویلەن (!)

هانای هامسەران ویەردەم نە گشت
سەوزەی پرچ لوول ـ وەڵلا ـ (مەڵلا)ش کوشت

(٨)

ملاونـاوە .... (٢)
لەیلێ طیفل ویّش ملاوناوە

خەم چون حوقەی لاڵ شکاوناوە
بەینەڵلا وە دەنگ سەنگ تاوناوە

(٢) . ئەم شیعرانە پارچەی (١ ـ ٢ ـ ٤ ـ ٥ ـ ٦ ـ ٧ ـ ١٠) لە کەشکۆلی خوالێخۆش بوو مەلا عەزیزی ڕێشاوی وەرگیراون ، پارچەی (٣ ـ ٨ ـ ٩) لە کەشکۆلی مەلا فەتاحی کاگرەڵی وەرگیراون .

طیفل سادەلەوح وێش خاوناوە
مردوو جە مەزار گشت فامناوە

چین وە عەرەقچین تورمەی تەلاوە
هەر چینێ صەد چین ها وە بەلاوە

پەخشەن وە سینەی تازە جەلاوە
صۆفی نەمەندەن صاف وە صەلاوە

نیم نیگای دیدەش ها وە داواوە
مەر شاباز وە بورج (حەسەن ئاوا)وە

جەمین وە شەباب رەونەق نماوە
مەر ورشەی (پەروین) وە (ثورەیا)وە

خاڵ وە نیشانەی زمڕووت نماوە
مەر لەیلەن نە تۆی پەردەی کەژاوە

(مەلا) وە حوسن گەوهەر شکاوە
سارەی ... نە رووی گێج دەریاوە

(٩)

شیرین دیاوە ... ...
شیرین چون شاباز وە ناز دیاوە

دەست ئاوەرد وە بان زوڵف تاتاوە
پەخش کەرد وە دەوران صەفحەی گۆناوە

هەڵقەی چەتر چەنی وە ناز نیاوە
مەر کەچی عەقرەب وە رووی سەماوە

چین و عەرەقچین تورمەی رازاوە
کەچ کەرد ود دەسماڵ مشکی یەکتاوە

موژەی ئەڵماسش ها بە مەوداوە
مەر ئەڵماسەی صوب وە ئورەیاوە

دەست بەرد نەعلەین کەرد وە پەنجەی پاوە
وە عەزم سەیران سارا خێزاوە

خاو خاو خەرامان مشۆ وە راوە
مەر شیرین وە تۆی حەرەمسەراوە

تای بەدەن وە بەرگ بەرزی بامداوە
مەر یانۆ وە پشت پەنجەرەی شاوە

گۆشەی باڵچین وە تەمەنناوە
تەمەنناش وە قەصت قەتڵ (مەلا)وە

(١٠)

شیرین نەدۆشەن • • • • • •
چەند دەستەی کلاف سیاش نە دۆشەن

سوپای زوڵف (سێوان) قوبەی لیمۆشەن
بڵانش نــە تەرز شای بارگەپۆشەن

قیرئاسا قەتران ، میسكئاسا بۆشەن
حەی ئاسا عاریض ، دۆش باهۆشەن

خاڵێ جە مابەین ئەبرۆش مەنقۆشەن
چون حۆر نە خاوەر خەڵق ئارەزۆشەن

زەوجێ گۆشوارەی طەڵا نە گۆشەن
جە زڕەی ... گۆش ئەترۆشەن

[منگوكس !] مایل فەوج گێسووشەن
پەی مەوج زوڵفش (نەوفل) زەهر نۆشەن

(فەرهاد) زەدەی زام (بێستوون) پۆشەن
وە كۆی (نەجد) ەوە (قەیس) هەر رۆڕۆشەن

(هیندستان) خەراج خاڵ هیندۆشەن
(چین) چەنی (ماچین) بەهای یەك مووشەن

نە (شیرین) هام لەنج نە (لەیل) هامخووشەن
نە صەوڵ هەم باڵای نەمام نۆشەن

عیشوەو گریشمەی نەزاكەت خۆشەن
پەی قەصد كوشتەم هەر ئارەزووشەن

(١١)

شابازەکەی ئەوج بورجەکەی (بانە)
شاهێنەکەی هەرد (ئارد بەبا)لانە

موبارەك بۆ بەزم وە شادیو شەوق
عیشوەی گریشمەی عەیشو کەیفو زەوق

تو خوا تەنخوای من خاص تەماشاکەر
بەو سیم ئەندامان بالآ نەی عەرعەر

ئیماو ئیشارەی نیگاو غەمزەی شەرم
نمانای بالآو ئامەشۆی وە گەرم

لەرزەی بالآی نەی ، لەرەی دانەی بەی
تکەی قەترەی خووی ، نۆشای جام مەی

دیای نیهانی نیم‌نیگایی چەم
شۆلەی شەوق نوور زوخسارەی چون شەم

شنۆی بای دەسمال دەورەی سەمای خاص
لەرزەی (کەمانچە)و چریکەی (رەقاص)

نالەی (کەرەنا)و نەغمەی خۆشخوانان
صەدای (لاو هەی لاو) نەورەس جەوانان

زرەی (بازی بەند) ، خرەی (خرخالآن)
فرەی چین شەروال نازك نەوهالآن

لەنجەو لارەی خاص نیمچە گناچان
ئاماو لوای رەقص راستو چەپ ساچان

کزەی (تەموورە)و سۆز ناڵەی (نەی)
چزەو قرچەی جەرگ چرقەی ناڵەی بەی

هەر پەی تۆ خاصەن سەیر مەهرِووان
پەرێ من دووریو ناڵـەی شەو رۆوان

یارێ جەو بەزمە باوەرم ئەو یاد
شادیت تا سەر بۆ خەمت شۆ وە باد (٣)

× × ×

(٣) ئەم پارچە لە دەسخەتەکەی مەلا فەتاحدا لە دوای پارچـەی « یاران کەردەن رێش »ی وەلی دێوانەوە نـووسراوەو نـاوی کەسی بەسەرەوە نیە لە پێشیدا نووسراوە (مەلا وەڵەدخـان) دوایی پارچەی (ملاوناوە···) نووسراوە ، دوای ئـەو (یاران کەردەن···) نووسراوە ، دوایی ئەم پارچەی ئێرە نووسراوە ، بۆیە رەنگە (یاران کەردەن ···)یش هی (وەلی) نەبێتو هی ئەم بێت · ئـەم پـارچە شـیعرە ئـەگەر راسـت ببێتـەوە شیعری کێیەو کەی گوتراوە ، جێـگەی باسێـکی تایبـەتی دەبێت ؛ چونکە زۆر لە پارچەی (٣)ی (نـوون)ی مەولـەوی دەچێت وەك ئەوە وایە (کوتومت) لە یەکتر وەرگیرابن ·

عەبدوڵڵا بەگی ئیسماعیل بەگ (١)

(١)

خودنومایی کەرد
لەیل ئارەزووی خودنومایی کەرد

تافتەی قرمزی ، تاقەی هەندیی زەرد
پۆشای بە باڵای عەرعەری بێ گەرد

خاڵی گۆنای وەك وەنەوشەی شەودێز
شیرینتر لە خاڵ شیرینی پەروێز

کڵاوچەی تورمەی کشمیری صەدڕەنگ
نموونەی خامەی بەهزادی ئەرژەنگ

(شەدە)ی سێ گەزی (مشکی)دا لە دەور
چین لە بانی چین وەك زنجیرەی هەور

---

(١) ئەم شیعرانەیش لە (نووسراوی پەرێشان) وەرگیراون. دەربارەی ئەم شاعیرە هیچم دەست نەکەوت شاعیرێکی دیکەمان بە ناوی (عەبدوڵڵا بەگی شەرەفبەیانی) هەیە نازانم لەگەڵ ئەم عەبدوڵڵا بەگەدا یەکێکن یان جیاوازن

دەسماڵی کەتان عەنکەبووتی ڕەنگ
ئەلوانی خاصەی کارخانەی فەڕەنگ

کردی بە پەچە وەك مانگ لە هەورا
ریشەی دلانی پێچا بــە دەورا

هەڵساو بە هەڵسان مەحشەری هەڵسان
ڕۆی قیامەتی بە قامەت نواند

بە وێنەی غەزال چاو بە نیگاوە
نەختێ ئەڕۆیی و ئەگەڕایەوە (۲)

تەکانی ئەداو نەبزووت لەجێی
تومەز ریشەی دڵ ئـاڵایەوە (۳) پێی

کڵاوچەی زەردی کەمێ لار دانا
ڕەونەقێکی دا بە حوسن و ئانا

چینی ئەگریجەی وەك شامی دەیجوور
پۆشایە سەر رووی نوری عەلا نوور

من هاوارم کرد : هەی ڕۆ ! مانگ گیرا
ئیستەیش ئەناڵم لە قەعری بیرا (٤) ٠

---

(۲) وا بزانم ئەمە هەڵەیەو (ئەگەڕییاوە)ی ڕاستە ٠
(۳) ئەمەیش ڕەنگە (ئاڵیاوە) بێت ٠
(٤) ئاشکرایە ئەم پارچە شیعرە دەسکاری کراوەو شێوەو ڕوخساری هەورامێتی ئالۆزاوە ٠ مامۆستا نەجمەدین مەلا قادری وای کردوە ٠

(٢)

میرزام نەمامێ ، میرزام نەمامێ
ئارۆ دیم وە چەم توولە نەمامێ

باڵا چون عەرعەر سپی ئەندامێ
سینە صەدەف ڕێز صافتر نە جامێ

دەستەی زوڵف دێز خەیاتەی بێ گەرد
ئاوێزان کەردەن چون بەڕەزای هەرد

جەمینش چون قورص خورشید مەدرۆشا
پەی دین یاران عیشق مەفرۆشا

ئەبرۆ چون هیلال صانیع کەشیدە
قەترانی کەردەن نە دەور دیدە

خاڵانش وە هوون یاران ڕشتەوی
چون شیرین وە ناز فەرهاد کوشتەوی

ئارێ تەماشای ئەو نازار چین
کەردم ، وەك (صەنعان) هۆر گێلاّم نە دین

ئای بۆ طەبیبێ عیلاج کا دەردم !
جە داوای هیجران کەی وای من مەردم

سا طەبیب ئاسا بدەر ئامانم
مەلھەمێ وەردەر نە ڕووی زامانم

(٣)

شیرین جام جەم شیرین جام جەم
تو خودا وەس بدەر جەلاّی جام جەم

وە بالاّی نەمام بێ عەیبت قەسەم !
شەوقت نە شوعلەی خورشید نیەن کەم

چون خورشید نە بورج چەرخ چوارین
شەوقت دا نە رووی سەماو سەرزەمین

هەر وەقت جەمینت مدەری جەلاّ
مویت وە باعیث هوون کەلوەلا

وە نیم نیگای ناز ئیشارەی عەینەین .
دنیات کەرد وە رۆی کەلوەلای حسەین

موژەت چون پەیکان موهەییای شەصتەن
کەمەرت پەی هوون عاشقان بەستەن

وەی زوڵف سیای سەهمناکەوە
چون ماران وە دۆش شای ضوحاکەوە

کێت خەڵتان نەکەرد وە رووی خاکەوە ؟!
جەرگ کێت نەدا وە ناواکەوە ؟

وەی شێوەو تەرتیب نازەنینەوە
وەی کەچی گۆشەی عەرەقچینەوە

بەو وێڵو ئاداب بەو تەمکینەوە
بەهرامت وێڵ کەرد وە رای چینەوە

شەرارەی عیشقت فیتنە وە پا کەرد
ناحەق یوسفت دووساخ چا کەرد

وە سەیف ئەبرۆت چون هیلال نەو
شینت وەست ئەو تاق جایر سەر (خوسرەو)

(شێرۆ)ت کەرد وە پەند گشت شەهەنشایێ
رسواییش ماچان جە گردین لایێ

(قەیس)ت کەرد وە شێت دێرو دێوانە
بێ وە سەرزەنش خوێش‌و بێگانە

دیدەت وە سورمەی سوبحانی رشتەن
(نەوفل)ت وە زەهر (هەلاهیل) کوشتەن

چون (تەرسا) بەچەی قەوم نەصرانی
زەرەر دایە دین (شیخ صەنعانی)

چەند شێخ ئیرشاد صاحێب جەزبەو حاڵ
لە داخی تۆوە گشت بین وە عەبداڵ

مەدحت جە مەجلیس شاهان مکەردەن
شاهان گشت نە تەخت شاهیێ ویەردەن

فیدای شێوەت بام شۆخ شیرین خاڵ
شیرینیت شۆرەت شیرین کەرد بەتاڵ

شەوقت نە شوعلەی خورشید کەم نیەن
لازم وە جەلای جام جەم نیەن

رشتەی خالقان نە کارخانەی وێش
کامی‌یەن ، قوربان ، جەلا مەدەر پێش

(عەبدوللا) چون قەیس جەور جەفاکێش
گلاراوشەن چەنی ئێش نێش

(٤)

میرزام صوبسەحەر ، میرزام صوبسەحەر
ئارۆ قیبلەم دیم وەقت صوب سەحەر

وە زات قەییووم فەرد بانسەر
صەد شێوە دارۆ جە شیرین خاصتەر

چەند دێبای رەنگین قرمزی‌و ئەخضەر
سۆسەنی‌و بەنەفش ئەسوەدی‌و ئەحمەر

یەك یەك وە ئەنداز پۆشاوی نەوەر
بی وە زەمزەمەی رۆی (یوم المحشر)

دەست بەرد بەرقەی شەرم هەوادا نەسەر
ئیظهار کەرد شوعلەی خورشید خاوەر

دەستەی کلاَفان پەروەردەی عەنبەر
بۆ مدا نە طەرح شەوبۆی وەرکەمەر

گێسوو چون ماران [بول !] وەردەی هەژدەر
پێچیان وە توول بالاَی نەی‌شەکەر

سوپای ئەگریجەی سان دا بەرابەر
وێنەی دوو لەشکەر رەزم جادووگەر

ئەبرۆی خەمیدەن چون سەیف (حەیدەر)
پەی قەتل یەهوود غەزای رۆی (خەیبەر)

تەخت پێشانیش چون شەمس‌و قەمەر
شەماَلەی شەوقی دنیای گرت نەوەر

دەهان غونچە گوڵ شگوفتەی سەحەر
کەیلەن نە دانەی یاقووت ئەحمەر..

موژەی چون پەیکان نە دڵ کەرد گوزەر
عەزابم مدۆ چون نێش نەشتەر

فیدای شێوەت بام لەیل ناز پەروەر
نەمکەی وە عەوداڵ وێڵو دەربەدەر

یاخو چون (فەرهاد) ئەبلەی پڕهونەر
چەنیو دێوانە سەودای عیشق نەسەر

نە عیشق (شیرین) رەعنای دڵ پەیکەر
مناڵا وە نێش زامان خەتەر

(عەبدوڵڵا) پەی دین دیدار دڵبەر
کەوتەن ئەو دەریای گێج (ئەسکەندەر) (٥)

× × ×

---

(٥) ئەم سێ پارچە شیعرە لە کەشکۆلی مەلا عەزیزی رێشاوی وەرگیراونو بە ئاشکرا لەسەریان نووسراوە کە شیعری عەبدوڵڵا بەگی شەرەفبەیانین ٠

عەلی عـاشق

زۆرم حەز دەکرد بتوانم دەربارەی ئەم شاعیرە شتێك بنووسم هەندێك تینوێتی پێ‌بشكێ‌و كەفوكۆی دڵ دابسرێنێ • بەڵام ئەوەی ویستم بۆم نەلوا •

مامۆستا عەلادین سجادی دەڵێ : « عەلی عاشق : شاعیرێكی كۆنی موكریانی بووە ، هێشتا بۆم ساغ نەبوەتەوە كە لە چە وەختێكا ژیاوە » (١)

رۆژنامەی (ژین)یش بەم جۆرە لە (زاری كرمانجی) ـ ژمارە (٧) ساڵی ١٩٢٧ ـ وە ئەگێرێتەوەدو ئەڵی : « عەلی عاشق لە دەوری فەرمانڕەوایی (میر محەمەد پاشـا)ی (رەوانـدز)دا لە وڵاتـی موكریانەوە هاتووەتە رەوانـدزەوە ، (محەمەد پاشا)یش لەسـاڵی (١٢٢٩)دا فەرمانڕەوایی وڵاتی سۆرانی گرتووەتـە دەسـت » (٢) شایانی باسە لێرەدا ـ واتە لە ژین‌دا ـ پارچەیەك شیعر بە ناوی عەلی

---

(١) بڕوانە : علاءالدین سجادی ، مێژووی ئەدەبی كوردی ، بەرگی یەكەم ، چاپی دووەم ، بەغدا ، چاپخانەی مەعاریف ؛ سـاڵی ١٩٧١ م ١٠٩١ ھ ل ٥٨٧ •

(٢) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ١٣٠٧ ، ساڵی ١٩٥٥ •

عاشقەوە نووسراوە ، لە کەشکۆڵی مەلا عەزیزی ڕێشاویدا بە ناوی (وەفایی)یەوە تۆمار کراوەو لەسەر ئەو بناغەیە منیش لە ڕۆژنامەی (هاوکاری) (٣)دا بڵاوم کردەوەو ، دوایی کاك ئومێد کاکە ڕەش ئەم شیعرەی بە شیعری عەلی عاشق دانا (٤) • دوای ئەویش هەر لە (هاوکاری) (٥)دا کاك ئازاد عبدالواحد بە شیعری (ئەختەر)ی دانا • بە هەرحاڵ هەر هەندێك سەرنجی ئەو پارچە شیعرەی هاوکاری بدرێو لە گەڵ ئەم شیعرانەی ئێرەدا بەراورد بکرێن شێوازو زمانو شکڵیان لە یەکیان دادەبڕێو نابێ شیعری عەلی عاشق بن ، جا دوای ئەوە شیعری (وەفایی)ن یا (ئەختەر)؟ ئەوەیش سەرچاوەی باوەڕپێکراوو لێکۆڵینەوەی ورد مەبەست دەرئەخەن •

دەبێ ئەوەیش بڵێم : ئەم پارچە شیعرەی کە لێرەدا وا دەست پێ دەکات :

« پەریزادێ بەخێر هاتی ئەسەر چاوی دەمن شاڵان » لە

---

(٣) بڕوانە : محەمەد عەلی قەرەداغی ، پارچە شیعرێکی بڵاونەکراوەی وەفاییو سەرنجێك بۆ پارچە شیعرێکی بڵاوکراوەی ، هاوکاری ، ژمارە : ٤٥٦ ، ١٩٧٩/١/٨ •

(٤) بڕوانە : ئومێد کاکە ڕەش ، وەفاییو شیعرەکەی عەلی عاشق، هاوکاری ، ژمارە : ٤٦٠ ، ١٩٧٩/٢/٥ •

(٥) بڕوانە : ئازاد عبدالواحد ، بۆ ئەوەی کەلەپووری نەتەوایەتیمان تووشی شێوان نەبێ، هاوکاری، ژمارە: ٤٧٦ ، ١٩٧٩/٥/٢٨ •

(توحفەی موظەفەریيە)و (٦) گۆڤاری (گەلاوێژ)دا (٧) بە شێوەیەکی دیکە بڵاوکراوەتەوە ، وا پێدەچێ ئەوەی (گەلاوێژ) لە (ئۆسکارمان) وەرگیرابێ .

(١)

پەریزادێ بەخێر هاتی ! ئەسەر چاوی دەمن شاڵان (٨)
بە چم زانی کە تۆی هاتی ؟ بەدەنگی طەوق‌و خڕخاڵان

بە دەنگی بازن‌و زەندان ، هەرچەند من گوت هەزار چەندان
نەتهێشت عەقڵی عەقڵمەندان ، تۆم چاتری لە ئاواڵان

ئەتۆم چاتری لە لەیلایێ ، یوسف لەگەڵ زلێخایێ
مەم‌و زین هەرتك هەمتایێ ، بە زولفانت کردم تاڵان

لە سوپای زولفان بۆچ ناترسی ؟ شیرین ئەحواڵان دەپرسی
موبارەك بێ لە تۆ کورسی ، رونێ گوێ بدێرە عەبداڵان

رونێ گوی بدێرە وی بەیتی ، دوو وەجهت وەك چرای زەیتی
دەسووتێ مەجلیس [مێتی !] ، هەروەك پووشێ لە کەنداڵان

---

(٦) بڕوانە : ئوسکارمـان ، تحفـە مظفریـة ، پێشـەکی‌و ساخکردنەوەو هێنانەوە سەر رێنووسی کوردی هێمن موکریانی ، بەشی دووەم ، بەغدا ، ١٩٧٥ : چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، ل : ٣٤٩ .

(٧) بڕوانە : شاهۆ ، عەلی عاشق ، گەلاوێژ ، ژمارە (١) سالی (٦) _ ١٩٤٥ _ ل : ٣١ .

(٨) ئەم شیعرانەیشم لای کاك ئەحمەد محەمەد پشدەری‌یەوە دەست کەوت .

نە قەقنس بووم نە پەروا بووم ، دەخۆم صەد سوێندجودا نابم
گەرخزیم بم قەط تێر نابم ، لە دیدارو خەطو خەڵان

لە دیدارت دەی حەزین کەم ، مردم هەندی رووحی تێن کەم
کەسەر بووم جارێکیت بێن کەم ، خودانە چیتو دەسماڵان

خودانە چیتو جەبهەت بوو ، دیداری تۆم بە قسمەت بوو
خەراجی ئەرضی قیمەت بوو ، بە خەطو خاڵو ئەشکاڵان

بە خەططو خاڵو سایەی تۆ ، جیهان جوملە عەطایی تۆ
دەکێشم خاکپایی تۆ ، هەروەك زێڕی بە مثقاڵان

من نە زێڕم من نە زیوم ، کە بوو چێشتم نەبوو شیوم
بە صەد هەویا کردت کیوم ، خودانە دۆشەكو پاڵان

خەددانی تۆم سەراسەر کرد ، بە زولفت هێوی سەتەر کرد
دڵ منو تۆی وێکڕا بەند کرد ، بە عیدو جێژنی صەد ساڵان

بە عیدو جێژنو سایەی من ، ئەووەڵ عید [وامان !] من
عەزیزو نەوجەوانی من ، دووری قیمەت گرانی من ، **(٩)**

کەسو کارم پێت بوون تاڵان .
ئەووەل کەسو کارم ئەتۆی ، طەبیبو دەرمانم ئەتۆی
گەر تۆم هەبێ بەسم ئەتۆی ، لە گەنجو ماڵو پاتاڵان

---

(٩) ئەم چوار مەقطەعە ــ ... من ــ یەکێکیان زیادە ، چونکە تێکڕای شیعرەکان بە سێ مەقطەعو قافیەی سەرەکی ــ ... ساڵان ــ دەڕوات .

له گه‌نج‌و ماڵو قازانجم ، که‌ساسم صاحیبی ره‌نجم
له بازاڕان گه‌وهه‌ر سه‌نجم ، خه‌به‌ردارم به مو حاڵان

خه‌به‌ردارم به مه‌عبوودی ، دڵم راسته له‌سه‌ر جوودی
په‌شیمان نیم له مه‌قصوودی ، به‌سه‌رم هات ئه‌م رۆزگاره (١٠)

به‌سه‌رم هات له (به‌رواری) ، وای کوت به (عه‌لی) هه‌ژاری
تۆبه‌ی بکه به یه‌کجاری ، به‌ڵکو رزگار ببی شاڵان •

(٢)

گه‌ر وان ببینن ناری عیشق ، [دینوا لبوم !] زاری ده‌کا
هه‌رکه‌س نه‌زانێ حاڵی عیشق ، به‌خیلی‌و دشواری ده‌کا

به حاڵی عیشق به‌خیل مه‌بن ، هه‌ر ده‌مبه‌ده‌م زه‌لیل ده‌بن
بێ راهـو بێ ده‌لیل ده‌بن ، هه‌رکه‌س به غه‌مخواری ده‌کا

وان بار مه‌که‌ن غه‌می ده‌زوور ، له حه‌سره‌ت وان ده‌ردی ده‌سوور
چاوی ده‌ره‌ش به‌سکی ده‌سوور ، هه‌نیه‌ی شرین تاری ده‌کا

---

(١٠) لێره‌شدا قافیه‌که نارێکه‌و دیاره شیعرێکی که‌وتووه ، له سووچێکی کاغه‌زه‌که‌وه نووسراوه « له سووڕی چه‌رخی ده‌وواره » •

هەنیەی شرین نوور دێ لەسەر ، رەنگین دەکا شەمس و قەمەر
رەشمار لەبەر جان دێنە دەر ، لە عەرعەران یاری دەکا

خۆش عەرعەرو شمشادی قەد ، مەمسۆزە دڵ دەست بە کەمەند
دادو مەدەد بێ دادو داد ، چاوان چۆن خوماری دەکا ؟

جووتێ خومار ئەو کرد هەدەف ، تەقصیر دەکا صنع و صەدەف
رۆژ هەڵات غەملّی چار طەرەف ، بە میشکی تاتاری دەکا

بەسکی لەهەنیەی کردە گوم ، جامێك شەراب هێنای لە بۆم
ئەمری واکرد لازم دەیخۆم ، مەستی لە مەی جاری دەکا

مەستی شەرابی قەد (١١) لەبیم ، یەخسیرو بەندی وی شەبیم
وەصفی رەندان ئەز هەر دەبیم ، چۆن تەرکی هۆشیاری دەکا ؟

هۆشم چوبوو مابووم بێ هۆش ، سەر تا قەدەم ئەز دێمە جۆش
یاران ئەمرۆ زەوقەو خورۆش ، پیشەی خەندەکاری دەکا

پیشەی میران دانەو کەرەم ، خدمەت دەکەن رۆم و عەجەم
مەجازی عیشقی دەمبەدەم ، بە نەقشی جەبباری دەکا

نەقش و نیگاری ناقیشان ، صەف و دیوانی دەروێشان
هۆ هۆ لە جووتێك پادشان ، عەجەب چۆن سەرداری دەکا

---

(١١) (قەد لەبیم) ئەگەر (قەند لەبیم) بێ راستەو ، زیاد لەمەیش تێکڕای شیعرەکانیش باش ناخوێنرێنەوە بەلام بڵێم چی ؟

(سبردار شاه ابلقان ، موجود مجاز نورقان !)
(علی)ه مه‌بێژه وان حقان ، بازار انکاری دکا !) (*)

× × ×

★ ئه‌م کتێبه‌م ئاماده‌کردبو کاك ئه‌حمه‌د محه‌مه‌د پشده‌ری پارچه‌یه‌کی دیکه شیعری عه‌لی عاشقی داپێم ، له ئاستۆی پارچه شیعره‌که‌وه سه‌رنجێکی تایبه‌تیم بۆ په‌یدا بو ئه‌گه‌ر ئه‌و سه‌رنجه‌م بچێته سه‌رو به‌ڵگه‌ی به‌هێز پاڵپشتی بکات ئه‌وه گه‌لێ شت ده‌گۆڕێت‌و زۆر راو بیرو باوه‌ڕ هه‌ڵده‌وه‌شێنه‌وه ، له سه‌رووی هه‌موویانه‌وه (عه‌لی عاشق)و (عه‌لی حه‌ریری) ده‌بن به یه‌ك شاعیرو یه‌ك زه‌لام ، واته هه‌ر یه‌ك عه‌لی (عاشق)یشه‌و (حه‌ریری)یشه • جا له‌م یه‌کبوونه‌وه مێژووی ژیان ده‌گۆڕێ‌و گۆڕان روده‌دات • ئه‌م سه‌رنجه‌م له‌گه‌ڵ وتارێکدا نارد بۆ پاشکۆی عیراق •

خانـــای قوبـــادی

ئەوەی خانای لە ریزی پێشەوەی ئەدیبە نەمرەکانی گەلی کورددا داناوەو لە قوولاییی دڵی رۆشنبیرانی گەلی کورددا جێگەی تایبـەتی داوەتێ شاکارەکەی (شیرین‌و خـوسرەو)ە ، کە بـێ موبالـەغەو پیاهەڵدان یەکێکە لە شاکارەکانی رۆژگاری ئـەدەبی جیهان ، نـەك ئەدەبی گەلی کورد بە تەنها ، بەڵام جێگەی داخ ئەوەیە خـاوەنی ئەو شاکارە نەناسرێت‌و بنچینەو بنەماڵەو، شوێن‌و جێگەو ، بەسەرهاتی ژیانی نەزانرێت‌و ، هەر پرسیارێکمان دەربارەی بە خەیاڵدا بێـت بێ وەڵام بمێنێتەوە !

مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم کاتێك شاکارەکەی پێشکەش کرد دەربارەی ناسین‌و ژیانی دەسەوسان داماو جگە لە هەندێـك رووی شیعرەکانی کە بەڵـگەی لێ وەرگرتن ، هیچی بۆ نەلوا پێشکەشی بکات . (١) منیش کە لەم هەلەدا ئەم دوو سێ پارچە شیعرەی یەك

---

(١) بڕوانە : خانای قوبادی ، (شیرین‌و خوسرەو) ، محمدی مـەلا کریم ساغی کردووەتەوەو فەرهەنگی بۆ رێكخستووەو پێشەکیی بۆ نووسیوە . بەغدا ، چاپخـانەی کـۆڕی زانیـاری کـورد ، ١٩٧٥ .

دەخەم دەبێ چی بڵێم ؟ بێ گومان شتێکی ئەوتۆم نیە ، تەنها ئەوەندم هەیە سەرنجی خوێنەر بۆ ئەو پارچە شیعرەی خانا رادەکێشم کە لـە رۆژنـامەی (هـاوکاری)دا (٢) ، دوای بڵاوبوونـەوەی شیـرین‌و خوسرەوەکە ، بڵاوم کردەوە ، خانا لەو شیعرانەدا خۆی باسی بنەماڵەو جێگەو شوێنی خۆی دەکات‌و ، گەلێ بە خۆیدا هەڵدەدات‌و ، بـاسی بەسەرهاتێکی دیلی‌ی خۆی دەکات• زیاد لەمەیش لە (ژین)دا شتێکی لەسەر نووسراوە ـ رەنگە نووسەرەکەی مامۆستا نەجمەدین مەلا بێ ـ لێرەدا ئەودیش وەك خۆی دەنووسم‌و ئیتر دەسبەردار دەبم بە هیوای رۆژانی داهاتووو دۆزینەوەی شتی نوێ‌و بە کەڵك •

نووسراوەکەی ژین :

« خانای قوبادی • لە بابەت ئەم شاعیرەوە ئەمین زەکی بەگ لـە (مشاهیر الکرد)ا بەرگی (١) لاپەڕە (١٩٨) ئەڵێ : خانای قوبادی لە شاعیرانی چەرخی سیازدەهەمە لە کوردستانی ئێران ، شیعری جوانی هەیە ، سەرگوزشتەی ژیانیمان دەست نەکەوت •

بەڵام وەکو چوومەتە بنج‌و بناوانی‌و لە چەند زانایەکم پرسـیوە ئەڵێن : خانای قوبادی لە ئێلی (قوبادی)یە کە (باوەجانی)یشیان پـێ ئەڵێن‌و تیرەیەکن لە جاف ، بۆ ئاژاڵ بەخێوکردن گەرمیان‌و کوێستان ئەکەن ، خانا بێجـگە لە دیـوانی شـیعریی ، داسـتانی شیریـن‌و

(٢) بڕوانە : محەمەد عەلی قەرەداغی : سۆزێکی دیـلی‌ی خانـای قوبادی ، هاوکاری ، ژمارە : ٤١٢ ، ٦ـ٢ـ١٩٧٨ •

خوسرەوێکی شیرینی بە زبانی کوردی بە شیعر هۆنیوەتەوە کە لـە دوایی داستانـەکەدا بە شیعرێـك ئـەڵێ : سـاڵی ۱۱۵۳ ھ تـەواوی کردووە ... (۳) »

شایانی باسە (مـامۆستا نەجمـەدین مـەلا) لـە لاپـەڕە (٦٨)ی (مینای شکستە)دا بەم جۆرە لە (خانا) دواوە :

« بە قسەی خاوەندی جەریدەی ژین جەنابی حاجی تۆفیق بەگ (خانەی قوبادی) لە ناحیەی هەورامـان زینـدەگانی کردووەو لـە عەصری دەهەمی هیجریدا ژیاوە ٠ خانەی قوبـادی گەلێ ئەثـەری مەنظومەی هەیەو گەلێ سەرگوزشتەی عیشقی بە شیعر هۆنیوەتەوە ، ئەثەرەکانی دەست خەطن و مەوجوودن ٠ ئەوەی ئاتی نموونەیەکە لەو مەنظوماتە :

یاران کەردەن ڕێش »

(۱)

نازك نازپەروەر ... ... (٤)
نازك دەستەی زوڵف سیای نازپەروەر
کلاّفـەش

(۳) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ١٢٦٨ ، ساڵی : ۱۹٥٥ ٠

(٤) ئەم پارچە شیعرە لە کەشکۆلەکەی مامۆستا شێخ خالیـــدی موفتی وەرگیراوە ، بەلاّم ــ بەداخەوە ــ وەك دەبینی زۆریـم بۆ نەخوێندراوەتەوە ئەوەیـش هـۆی پووان و لـە ناوچوونی قەراخ و بیجاخەکەیەتی ٠

چین چین ویەردەن ....
عەترش بۆ مدۆن چون عەتر عەنبەر
هەر چینێ وەستەن نە یانەم چەممەر
× × ×
ساچۆن نەبۆ چاك یەخەم جە وەردا
نەگێلۆون (بەشێت !) وە دەشتو دەردا ؟
کلاْفەی زولفش ئامان جە سەردا
پێچ مدۆ چون مار نە رووی کەمەردا
عەترش بۆ مدۆن چون عەتر عەنبەر
وەستەن نە یانەی عاشقان چەممەر
× × ×
سیلسیلەی زولفش من کەردەن شەیدا
هەرکەس موینۆش مگنۆ بە وەیدا
پێچیان چون لوول لاولاو بە نەیدا
تاتا پەخش بیەن وە بان بەیدا
عەترش بۆ مدۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن وە یانەم واوەیلای مەحشەر
× × ×
فرە شــو ـــ
ئەگریجەش جەرگم ـــ
پشتش بە دەسماڵ (کساری) بەستەن
جە گشت خاصترش بازنەی دەستەن

بە رووی سینەش‌دا زوڵف بۆ عەنبەر
ویەرد پێچ مدۆ چون مار ئەژدەر

× × ×

فیداش بام نوختەی خاڵش ماویەن
هەر حەب دەستوورش سەندەڵ ساویەن
هەرکەس کە زەینش مووشکاویەن
سەیرکەر وە زوڵفش [نەچەی !] خاویەن
خاوی خەیاتەش مدۆ بۆی عەنبەر
عەترش مایەی میشك وەستەن بە چەمەر

× × ×

نەقش کەمەند جە موڵك حەبەش ئاوەردەن
چین چین بە دۆشدا سەراوێز کەردەن
پەڕەی گۆشوارەش دڵ پەرێش مەردەن
پیرۆزەی ماوی نە طەلحا بەردەن
چەمەرەی ــــ
وەستەن ــــ

× × ×

نیم تەنەی ئەتڵەس قرمزەن گوڵزەڕ
پۆشا بە ئیقباڵ وێنەی سەوڵ تەڕ
پێکا بە شەوبەند دەستەی طاوس پەڕ
کەردەن وە بەیداخ زوڵفش بەرێ شەڕ

عەترش بۆ مدۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن نە یانەی دەردینان چەممەر

× × ×

تەکدا بە (تەشاب) زەڕ نیگارەوە
زوڵفش چون [دوود نە دەور ئاتەش !] پارەوە
سەر بە شەدەی شۆخ بەغدا شارەوە
بە دیدەی قەتران پڕ خومارەوە (٥)

× × ×

لۆنگ‌داری دامان چارشێو پڕ گوڵەنگ
کێشا بە سەردا زەریف شۆخو شەنگ
دەستەی زوڵف چین قەترانەن سێوەنگ
مدرەوشۆ چون باڵ طاوس جە صەد رەنگ
عەترش مبەخشۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن نە نافەی میشك چینپەروەر

× × ×

نە حاشیەی حوسن زوڵف کەردەن ولاو
چون هەور قەتران نە رووی ئافتاو
موارۆش وەنە چون واران وە تاو
ریزەی میشك چین قەترەی پای کلاو

---

(٥) لێرەدا سەرهۆی (تەرجیع بەنـد)ەکە نیەو ، وەك بیر کرابێ وایە .

عەنْرش بۆ مدۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن میشك چین ماچین نە چەممەر

(۲)

بەڵێ دەرد عیشق ضەرب پەنجەی دەرد (٦)
سەدد سکەندەر مکەرۆ بە گەرد

بەرق شوعلەی عیشق نە رووی عەرصەی دەور
بدا لە هەرکەس چون تریشقەی هەور

تا ظوهوور سەخت رۆی (یوم القرار)
مکەرۆش وە پەند واتەی رۆزگار

مایەی سەودای عیشق دایم گریانەن
قنیاتیش هەر زۆخ ، ئایەش زامانەن

شاڵڵا کەس سەرسام سەودای عیشق نەبۆ
نێش زەدەی دەرد مەجنوون مەشق نەبۆ

(۳)

زلێخای ئـانی ••• •••
زلێخای میصری دەوری جوانی

(٦) ئەم پارچە لە کەشکوڵی خوالێخۆش بوو مەلا عەزیزی رێشاوی وەرگیراوە ٠

ریشووی پێی سەربەست دەوری پێشانی
ریزی بەست وێنەی سوپای ئێرانی

برۆ شێوەی قەوس ئوستاد مانی
پەڕیوەتە سەر دیدەی قەترانی

برژانگ وەك تیری چرکی کەمانی
پەڕەی چەرگ سمی لاهووت مەکانی

عەین عەینی وەك عەین شابازی لانی
بە نێچیر ئەگرێ شەهلای شیروانی

ئەنف ئەلف نەقش ئوستاد مانی
عارەقی رەونەق عەطری رێحانی

دەم قەطرەی نمای مای زیندەگانی
گیان ئەدا بە صەد صەدساڵە فانی

لێو لەعلی یەمەن بەدەخشی کانی
وەك یاقیق لە دەور دانەی روممانی

گەردن وەك بلوور بادەی کەیانی
بە جووتە سێوەی باغی جینانی

هەیلای ساحیر بابلستانی
(خانا)ت خستە دووی شێخی صەنعانی (٧)

---

(٧) ئەم پارچە لە (نووسراوی پەرێشان) وەرگیراوە و دەستکاری شێوە هەورامیەکەی ئاشکرایە ٠

فـانی

وا دەردەکەوێ زۆر لە شاعیرانمان ئەم نازناوەیان بەلاوە پەسەند بووەو ، خۆیان بە (فانی)و خودا بە (باقی) زانین‌و هەستکردن بـە کەمێتی‌و بچووکی خۆیان لە بەرابەری دەسـتـەلاتی خـودادا ئـەم نازناوەی ئەوەندە لا شیرین کردوون ئەگەر چەند کەسی دیکەیش پێش خۆیان بەکاری هێنابێ بەلایانەوە ناڕێك نەبووە ئەمانیش بەکاری بێنـن •

ئەوەندەی من چوومەتە بنج‌و بناوانی (٥) شاعیرمان ئەم نازناوەیان بۆ خۆیان خواستووە (١) ، گومان لەوەدا نیە ئەم (فانی)یەی ئێرە هیچ یەکێك لە چوار لەو پێنجە نیە ، تەنها گومان بۆ شاعیری پێنجەم دەچێ کە مەلا فەتاحی هەورامانی‌یە ، دوور نیە ئەم (فانی)یە ئـەو مەلا فەتاحە بێت ، بەلام هیچ بەلگەیەك بەدەستەوە نیە •

---

(١) بڕوانە : محەمەد عەلی قەرەداغی ، بەگوێرەی ئاگاداری من پێنج شاعیری کورد نازناویان (فانی)یە ، بەیان ، ژمارە (٥٠) ئابی ١٩٧٨ ، ل : ٢٠ •

(١)

وەهار ئیظهارەن ...   ... (٢)
هەم نەشئەی نیشاط وەهار ئیظهارەن
ساراو سەرزەمین صاف جە گوڵزاررەن
بەرەزا پەخشان تاش موغارەن
هەم خەڵات بەخشان صونع جەبارەن
لێلاویم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

تیپ تیپو تیپ تیپ سوپای نەووەهار
خێمەی رەنگاو رەنگ هۆردان جە کۆسار
چەمەنان پۆشان کاڵای خاراوار
وەنەوشە وە شەو وێشان کەرد ئیظهار
صەف صەف گوڵزاران قەطار قەطارەن
لێلاویم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

دوڕڕاج موانۆ جە لەب شەتاوان
شەتاوان کەیل بی هەم بەط ئاوان
قەهقەهەی کەبکان جە سەر کلاوان
ناڵەی بوڵبوڵان وە گەردوون یاوان

---

(٢) ئەم پارچەیش لە کەشکۆڵی (موفتی) وەرگیراوە .

شنۆی باد صوبح عەنبەرین بارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

ئیسە وادەی وەخت کۆچ ئەحشامەن
عەزمشان گوڵگەشت لەیلاخ مەقامەن
وەشی‌و شادی‌و ذەوق شەوق ئەیامەن
من جە غەریبی پابەند پامەن
نە یار نە یاوەر نە دەنگ یارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

بێ یار مگێڵوون وە گوڵزارەدا
وە گوڵزار خاص (بەغدا) شارەدا
چەم مەدۆ نێش مەودای خارەدا
گۆیـا هام جە بەین کوورەی نارەدا
ئیمساڵ دڵ جە ذەوق وەهار بێزارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

مەر هەم کەرەمدار وە لەیل کەرووم شاد
وە ئەلطاف وێش بەخشۆ مراد
وەرنە موددەی رەنج من شیەن وە باد
تا مردن وێڵم نە وادی بەغداد
فیراریم فیرار دوو دیدەی تارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

شێخ شەهـاب

دەربارەی ئەم شاعیرەیش لە (ژین)دا ئەم ئەندازەی خوارەوەم دەست کەوت کە لێرەدا دەینووسم :

« شێخ شەهاب • وەکو لە خوالێخۆش‌بوو پیرەمێردی نەمرم بیستووە شێخ شەهاب لە دەورەی فەرمـانڕەوایی ئەحمـەد پاشـای بابان‌دا لە کوردستانی ئێران لە ناوچەی ئەردەڵانەوە بۆ خوێنـدن هاتووەتە سولەیمانی ، وەکو بـاس ئەکەن شێخ شـەهاب پاڵەوان بووە ، لە کاری زۆرخانەدا زۆر بەهێز بووە ؛ جارێك ئـەحمەد پاشا داوای لێ ئەکا کە بۆ پاڵەوانێك بچێتە مەیدانەوە زۆرانی لەگەڵ بـگرێ ، ئەویش فەرمانەکەی ئەحمەد پاشا ئەداتە دواوە، ئەڵێ : من ئەهلی عیلمم بۆ من نەنگە زۆران بازی بکەم ! ئەگەر ئەتەوێ هێزی من تاقی بکەیتەوە تەماشا کە ! تۆپێك لەبەر دەرگای سەرادا دائەنرێ هێجگار قورس ئەبێ ، شێخ شەهاب قۆڵ ئەکا بە لوولەی تۆپەکەدا بەرزی ئەکاتەوە دوو هەنگاو بۆ دواوە فڕێی ئەدا !

شێخ شەهاب لە پایەی زانستی‌و ئەدەبدا توانا بووە ، هەڵبەستێکی نەورۆزو بەهاری هەیە زۆر بەرزە ، نزیکەی سەد شیعر ئەبێ ،

لە کەشکۆڵی دەستنووسی خوا لێخۆشبوو مەحمـوود پاشـای جافدا وەرم‌گرت ، وە ئەم هەڵبەستەیشی لە کەشکۆڵی باسـکراو وەرگیراوە :

ئەی عەزیزم سەد سولەیمان عاشقی کارت ئەبێ •
سەد وەکوو یوسف ئەسیری بەیعو بازاڕت ئەبێ » (١) •

(١)

چراخ وە یانان •••••• (٢)
پەی ئاهیر واستەن مشی وە یانان

دڵەی من ها پێت شای نەوجەوانان
پەنەش مسۆچیۆ کەشو کۆو یانان

ئەی دڵەی ئاهر ناڵەم مەنشوورە
بەرزەن بڵێسەش چون کوورەی نوورە

بگیرش بە دەست سەوڵ خەرامان
بەرەش وە یانان ئامان صەد ئامان

نەبا رۆو بەڕووی باد شەماڵ بۆ
بڵێسەش [نزداو !] بەو زوڵفو خاڵ بۆ

(١) بڕوانە : ژین ، ژمارە ١٢٦٩ ، ساڵی ١٩٥٥ •
(٢) ئەم دوو پارچە لە کەشکۆڵی موفتی وەرگیراون •

زەرەر بیاۆ بەو گۆناو جەمین
پەنەش بسۆچۆ زەمانو زەمین

ئازیز جە دووریت گرانەن (شەهاب)
ئەسرین جە دیدەش رەوانەن بە تاب

(٢)

تەرز بێد تار ... ...
تەرز بێد چون زوڵف ملەرزۆ بە تار

بە هەوای پرشەنگ تاف بێ قەرار
نە پای (باین‌کۆ) تەخت (وەرنەشار)

تەرز طوول زوڵف وەڵگ بەید زەبوون
زەبوونتەر نە سای تای کلافگوون

ملەرزۆ بە باد سەرد صەبایی
نە پای گۆل صاف سەوزەی ...

پەرسام : ئەرێ بێد دەست وەنەشان وەست (!)
تورك تەڕئەندام سای سەهەند پەرەست

چێشەن درەختان رووشان نە باڵان
تۆ سەر سەراوێز رووی زەمین ماڵان ؟

بێد ئاما بە دەنگ بە زمان حاڵ
با واچوو حالم چون پرسای هەواڵ :

منیش نەونەمام نازك نەو بیم
تورك تەرئەندام طاف لەب ردو بیم

[ناوکا مدبر هاس !] دیدە سیایێ
خاوێر سوبخێز جە رەم جیایێ

ئاما نە سایەم مەخصەڵ دا خاڵان
کۆکۆ کۆی خەرمەن غەمان دا تاڵان

دەرلاد من جە خەوف خاڵان خوونرێز
سوجدم بەرد وە پاس سەرپاش سەراوێز

جەو ساوە جۆیای ئەو تەتارەنان
ئیسە سەر ئاوێز بێ قەرارەنان

× × ×

نموونەی دەسخەتی شیعرێکی (عەلی عاشق)

تێبینی

به هیوای ئەوە بووم هەر جێگەیەکم بۆ راست نەبووبێتەوە لە نێو دوو کەوانەی ئاودا[!] داینێم . بەڵام بەهۆی کەمی ئەو جۆرە کەوانەوە لە هەموو جێگەیەکدا پەیڕەوی ئەو رێبازە نەکراو تەنیا ئاوا (!) نووسرا . داوای لێبووردن دەکەم .

بابەت‌و سەرباسەکانی ئەم کتێبە

دانەی بە (٥٠٠) فلسە

٥٠٠٠ دانــە

لی بونەوە لە چاپ ١٩٨٠/٤/١

ژمارە سپاردنی بەکتێبخانەی نیشتمانی لە بەغدا ٤٥٠ ساڵی ١٩٨٠